

ISSN 1300-4689

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

YIL:38

SAYI:448

NİSAN 2015

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

(Ulusal Hakemli Dergi)

ISSN: 1300-4689

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Kayseri Kültür ve Turizm Derneği adına
Âlim GERÇEL

Genel Yayın Müdürü

Ömer BÜYÜKBAŞ

Düzenleyiciler

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN, Prof. Dr. Remzi KILIÇ
Dr. Ahmet KAYASANDIK

HAKEM HEYETİ

Av. Nevzat TÜRKTEK (Erciyes Dergisi Emektarı)

Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet CİHAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (Necmettin Erbakan Ü)

Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Erdoğan BOZ (Eskişehir Osmangazi Ü)

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Kemal GÖDE (S. Demirel Ü'nden Emekli)

Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS (Erciyes Ü'nden Emekli)

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa KESKİN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TURAN (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman YILDIZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (Erciyes Ü'nden Emekli)

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ (Ege Üniversitesi)

Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ (Erciyes Üniversitesi)

Doç. Dr. İlyas GÖKHAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Ü)

Doç. Dr. Mustafa SEVER (Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Kudret ALTUN (Erciyes Üniversitesi)

Dr. Ahmet KAYASANDIK (Abdullah Gül Üniversitesi)

Mehmet ÇAYIRDAĞ (Erciyes Üniversitesinden Emekli)

Yaşar ELDEN (Erciyes Üniversitesi)

Yazışma Adresi

Erciyes Dergisi, P.K. 218, 38002 KAYSERİ
Telefon – Belgeç: 0 352 231 73 03

İdare Yeri

Sahabiye Mahallesi Muhtarlığı
Kalenderhane Sokağı, Nu.: 8
38010 Kocasinan/KAYSERİ

Ağ sayfası: www.erciyesdergisi.com

E-posta: bilgi@erciyesdergisi.com
erciyesdergisi@mynet.com
alimgercel@mynet.com

İÇİNDEKİLER

SAYFA

<i>Dünden Bugüne Türk Tarih ve Halk Kültüründe Hz. Muhammed (S.A.V.)</i>	
Prof. Dr. Kemal GÖDE.....	1
<i>Geç Bulunan Huzûr (Şiir)</i>	
Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN.....	4
<i>Türk Dünyası ve Atsız</i>	
Prof. Dr. Saadetin Yağmur GÖMEÇ.....	5
<i>Merhaba Hayat</i>	
Harika UFUK.....	7
<i>Kurşun Kalemli Şair</i>	
Mahir ADİBEŞ.....	8
<i>Tahtacı Ozan Âşık Talibi</i>	
Halil ATILGAN.....	12
<i>Vatan (Şiir)</i>	
Mesut İlkay YANIK.....	18
<i>'Millet' Kelimesiyle Yapılmış Birkaç 'Terkip' Hakkında Sosyo - P(i)sikolojik Bir Analiz</i>	
M. Hâlistin KUKUL.....	19
<i>Ben Bu Köyün Öğretmeniyim (Şiir)</i>	
Abdülkadir GÜLER.....	22
<i>Karşılaştırmalı Bingöl/Çapakçur Dımilli Halk İnançları</i>	
Yaşar KALAFAT.....	23
<i>Çağdaşlaşma</i>	
Muhsin BOZKURT.....	28
<i>Görselde Kalan Batılılaşma</i>	
Hasan TÜLÜCEOĞLU.....	30
<i>Tanıtım: Şair Öldürmek Kolay "Öldürülen 101 Şair"</i>	
R. Mithat YILMAZ.....	31

Fiyat Tarifesi (KDV dâhil)

Sayısı: 7,5 TL

Yıllık abone bedeli: 90 TL

Resmî abone bedeli (Taahhütlü): 120 TL

Yurt dışı abone bedeli: 40 Euro – 50 Dolar

Dergimiz öğretmen ve öğrencilere %10 indirimlidir.

Reklam bedeli: Reklam sahibinin lütfuna tâbidir.

Havaleleriniz için posta çeki hesabı: Âlim Gerçel, 116866

Baskı

Geçit Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic.

Orta Sanayi Bölgesi, Gazibey Caddesi, Nu.: 15 (Anatamir Karşısı) KAYSERİ

Telefon: 0352 320 48 61, Belgeç: 320 48 54

www.gecityayinevi.com E-posta: gecitmatbaacilik@hotmail.com

YIL: 38 ★ SAYI: 448 ★ NİSAN, 2015

Kutlu Doğum Haftası vesilesiyle hazırlanmış olduğum “Dünden Bugüne Türk Tarih ve Halk Kültüründe Hz. Muhammed (s.a.v.)” isimli bu yazımla, sevgili Peygamberimizin Türk tarih ve kültüründe, Türk milletinin gönlü ve kafasındaki yerini, önemini bilgi ve belgelerin ışığında, kısaca ifade etmeye çalışacağım:

Bilindiği gibi Hz. Peygamber’in, her Müslüman’ın maddi manevi hayatında, bir “Peygamber” olarak yeri ve önemi tartışılmaz. Yüce Allah’ın onu âlemlere rahmet olarak seçip “Peygamber” olarak vazifelendirdiğini Kur’an ayetlerinden biliyoruz. Türk milleti, Türk tarihi ve Türk halk kültüründe Hz. Peygamber’in diğer milletlere göre daha özel bir yere sahip olduğu hepimizin malumudur. Çünkü İslam tarihinin son bin yıllık dönemi Türk tarihi ile bütünleşmiş ve Türklük ile İslamlık etle tırnak olmuştur.

İslâm medeniyetinin doğup gelişmesini iki safhada ele aldığımızda, birinci safhanın Peygamberimiz, dört halife, Emevi ve Abbasi devirleri olmak üzere dört yüz yıl sürdüğü; ikinci safhanın ise Türkler elinde Gazneli, Karahanlı, Harezmi, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı devirlerinde Türk-İslâm medeniyetine dönüşerek devam ettiği bilgi ve belgelerin ortak görüşü olarak tarihe geçmiştir.

Hz. Peygamber’in hadis kitaplarında ve tarihî belgelerde yer alan Türkler ile ilgili sözleri yanında; günlük hayatımızı, ilim hayatımızı, ticaret hayatımızı, sanat hayatımızı, yardımlaşma ve vakıf hayatımızı da düzenleyip yönlendirdiği tarihî belgelerle sabittir. Hz. Muhammed’in örnek kişiliği, sözleri ve uygulamaları fert ve toplum olarak bütün yönleriyle örnek alınarak Türk milletinin tarih ve kültürüyle bütünleşmiştir. Bu cümlelerden olmak üzere Türk milleti olarak dinî, ilmî, insanî ve hayrî kurum ve kuruluşların tesisinde ve gelişmesinde hep onun söz ve davranışlarının tesiri olmuş, bu tesirler doğumdan ölüme kadar hem fert ve toplum hayatında hem de bugün bize kadar ulaşan tarihî

kitaplarda, vakfiyelerde, kitabelerde söz ve davranışlar olarak yerini almıştır.

Bu genel girişten sonra şimdi tespit edebildiğim kadarıyla Hz. Peygamber’in Türk tarih ve kültüründeki yerini ve önemini;

1. Tarihi kaynaklar ve menkıbeler
2. Hadis kitapları ve ana kaynaklar
3. Vakfiyeler
4. Kitabeler

5. Doğumdan ölüme kadar Türk toplum ve kültür hayatından örneklerle kısaca ifade etmeye çalışayım:

1. Tarihî kaynaklar: Prof. Dr. Osman Turan, “Selçuklular ve İslâmiyet” isimli eserinde “Arapların Türkleri daha cahiliye devrinde tanıdıklarını Aşa ve Naibga’nın eserleri göstermektedir. Esasen Göktürklerin Sâsâniler ile münasebetleri ve Yakın-Şark işlerinde faal bir rol oynamaları göz önüne getirilirse bu tanımanın sebepleri de pek tabii olduğu anlaşılır. Bu münasebetle Hz. Peygamber’in Türkler’den bahsetmesi mümkün olabilmiş ve bazı hadislerin sıhhati bir tereddüde sebebiyet vermemiştir.”

Türkistan’da zevkle okunan “Satuk Buğra Han Tezkiresi” Buğra Han’ın İslâmiyeti ve haleflerini tarihe yakın bir şekilde anlatır. Menkıbeye göre, “Allah’ın Resulü Muhammed Mirâca çıktığı gece peygamberler arasında tanımadığı bir kimseyi görmüş ve Cebrail’e bunun hangi peygamber olduğunu sormuş, Cebrail onun peygamber değil, 333 yıl sonra Türkistan’ı dininize sokacak Satuk Buğra Han’ın ruhu olduğu, cevabını vermiş. Hz. Peygamber sonsuz bir sevinç içinde yere inmiş ve Türkler arasında dinini neşrecek olan Buğra Han’a dua etmiş, ashabı da onu görmek istemiş. Hz. Muhammed arzularını kabul edince başlarında Türk külâhı ve silahlı kırk atlı selam vererek yaklaşmış. Bunlar Buğra Han ve arkadaşlarının ruhları imiş.” Bu cümleden İslâmî “Abdulkerim” adını alan Ka-

rahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'ın Müslüman oluşu, İbnü'l-Esir'e göre Satuk Buğra Han rüyasında, gökten inen bir insan kendisine Türkçe "Müslüman ol, dünya ve ahirette kurtul" diye hitap etmiş ve o da İslâmiyeti kabul etmiştir .

Hız. Muhammed'in peygamber olmadan önce "Türklerle karşılaşması, onlarla tanışması ve Türklerin ırkî meziyet ve fizikî yapıları hakkında çok geniş bilgiler elde etmiş olduğu yolunda görüşler" bulunmaktadır.

Prof. Dr. İsmail Hakkı İzmirli'nin 20-25 Eylül 1937'de İkinci Türk Tarih Kongresi'ne sunduğu "Peygamber ve Türkler" isimli tebliğinde, Peygamber kuvvetli bir ihtimal ile uyruk itibariyle Türk olabilir, Evs ve Hazreç kabileleri de Türk uyruğundan gelebilir. Peygamberin ashabı arasında malûm olan üç Türk vardır. Peygamber, Ramazan ayında bir Türk çadırında itikaf etmiştir. Peygamber, Türkçe bir mektup yazmıştır. Peygamber'in Türkler hakkında hadisi vardır. Kur'an'da Türkçe kelime vardır. Malûm olan yüksek Türk alimi Mübarek oğlu, sahabe derecesindedir. İmamîâzam Türk'tür, içtihatları da Türk ideolojisine uygundur. İmamîâzam kadınlara hakimlik vermiş, Kur'an'ı manadan ibaret görmüştür, konu başlıklarıyla dikkat çekici bilgiler vermiştir. Bu görüşlerin sahanın genç araştırmacıları tarafından derinliğine araştırılması önemli bir boşluğu doldurur kanaatindeyim.

2. Hadis kitapları ve ana kaynaklar: Hız. Peygamber'in Türkler ile ilgili sözlerinden en önemlisi Türkler ile iyi geçinilmesi ve onlarla mücadeleye girişmemeyi öğütleyen hadisleridir. "Türkler size dokunmadıkça siz de onlara dokunmayınız. Türkler size ilişmedikçe siz de onlara ilişmeyiniz." Hadis-i Şerifi Ebû Dâvud Sicistani'nin sünen gibi muteber hadis külliyyatında ve pek çok tarihî kaynaklarda yer almıştır. Bu hadis-i şerif gösteriyor ki Hız. Peygamber, Türklerle sempati duymuştur. Bu sempatinin Türkler arasında İslâmiyet'in yayılmasında rol oynadığı söylenebilir.

Farsça'nın ve Arapça'nın tesiriyle edebî ve resmî bir dil olmak fırsatı bulamayan güzel Türkçemizin Türk kültürü için önemini iyi kavrayan

millî hislerle dolu Kaşgarlı Mahmud, Türk dilinin öğrenilmesi ve yayılması için ünlü eseri Divan'ını yazarken Peygamberimizin "Türk dilini öğreniniz, zira onların hâkimiyetleri uzun sürecektir" hadisini naklettikten sonra " Bu hadis rivayeti doğru ise din, değilse akıl Türkçe'nin öğrenilmesini emreder." şeklinde açıklama yapmıştır.

Türkler ile Araplar arasında birçok mücadeledenin olacağı, Türklerin Irak ve Suriye'yi fethedeceği ve hâkimiyeti Araplardan alacağı yolundaki hadisler: "Ümmetimi, geniş yüzlü, küçük gözlü, yüzleri deriden kalkanlar gibi olan bir kavim önünde sürecek. Onlar üç defa Arap Yarımadası'na kadar varacaklar: Birincisinde kaçan kurtulur, ikincisinde bazısı kurtulur, bazısı mahvolur, üçüncüsünde ise kökleri kazınır, bunlar Türklerdir. Allah'a yemin olsun ki atlarını Müslümanların camiinin direklerine bağlayacaklar. Türkler Amid'e inerler, Dicle ve Fırat'tan su içerler ve Elcezire'de dolaşırlar. Şam halkı şaşkınlıktan onlara bir şey yapamaz..." "Milletimin mülkünü en evvel Kantura (Türkler) nesli zaptedecektir." "Türkler size dokunmadıkça siz de onlara ilişmeyiniz, çünkü milletimin mülkünü ve Allah'ın ona olan ihsanlarını onun elinden en evvel Kantura oğulları alacaktır." "Allah'ın ihsanlarını milletimin elinden en evvel Türkler alacaktır." Müslümanları ve özellikle Müslüman Türkleri İstanbul'un fethine sevk eden: "İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden emîr ne güzel emîr ve o ordu ne güzel ordudur." hadisi olmuş ve Hız. Peygamberimizin bu mucizevî müjdesine Türkler mazhar olmuşlardır.

Kaşgarlı Mahmud, Selçuklar devrinin millî heyecanını duyarak yine Divan'ında Allah'ın "Benim Türk adını verdiğim ve Şark'ta yerleştirdiğim bir ordum vardır. Bir kavme gazaplandığım zaman onları o kavim üzerine hâkim kılarım" buyurduğuna dair bir kutsî hadis nakletmiştir. Selçuklu Sultanı Sancar ile başlayan devir o derece emniyet ve saadet verici olmuştur ki onun hakkında "Ahir zamanda esmer yüzlü, büyük başlı, gür sesli ve çiçek bozgunu bir adam zuhur edeceğine, Şark Türklerini bozguna uğratacağına, fakat sonradan

Çin'den gelecek askerlere yenileceğine" dair bir hadis devrin psikolojisini ve İslâm dünyasının siyasî buhrandan sonra Türklere karşı beslediği duygularını meydana koymaktadır.

Hadisler hakkında Prof. Dr. Osman Turan "Hadislerin doğruları Peygamber'in olmayanları da İslâm dünyasının Türklere karşı duygularını göstermek itibarıyla, her iki çeşidi de tarihî kıymet taşır" ve Prof. Dr. Mehmet Altay Köymen de "Bu hadisler ister doğru ister uydurma olsun, İslâm'da Türklere verilen kıymeti açıklıkla ortaya koymaktadır. Zaten Hz. Muhammed'in Türkleri tanıdığı da muhakkaktır. Pek tabiidir ki Peygamberimizin Türkleri tanımadığını söylemek de mümkün değildir. Çünkü Sahih-i Buhari ve Müslim gibi hadisçiler de Hz. Muhammed'in Türk çadırlarını kullandıklarına dair önemli bilgiler aktarmışlardır.

3. Vakfiyeler: Türk tarih ve kültüründe önemli bir yeri olan vakıflara ait vakfiyeler bize gösteriyor ki vakıf kurucuları Allah'ın ve Peygamberimizin rızasını kazanmak için hayır müesseseleri kurmuşlar ve düzenlemiş oldukları vakfiyelerde ayet ve hadisler nakletmişlerdir. Mesela benim çalışma alanım olan Anadolu Beylikleri'nden Eratnalılar'a ait bir zaviye vakfiyesinde "İnsan ölünce ameli kesilir, ancak üç şeyde kesilmez: Sadaka-i cariye, kendinden faydalanılan ilim ve dua eden hayırlı evlat" hadisi şerifi nakledilmiştir. Bütün vakfiyelerde anılan hadisi esas alan Türkler; camiler, medreseler, hanlar, hamamlar, hastaneler, sebiller, çeşmeler, köprüler, zaviyeler, kervansaraylar, bedestenler, çarşılar yaptırmışlar ve halkın hizmetine sunmuşlardır. Bugün bile bu yapılar, birer abide eser olarak ülkemizi süsleyen tapu senetleri özelliğini korumaktadırlar.

4. Kitabeler: Yukarıda adı geçen tarihî yapıların kapıları üzerine konulan mermer kitabelere yazılan yazılardan anlaşılacağı üzere Türkler, Allah ve Peygamberinin rızası ve emirleri gereğince hareket etmişler ve vakıf felsefesi içinde ülkelerini imar etmişler ve bayındır hâle getirmişlerdir. Bu cümleden olmak üzere Anadolu içinde ve dışın-da özellikle cami ve medreseler birer dinî ve ilmi müesseseler hâlinde kurulmuşlar ve milletimizin

hizmetine sunulmuşlardır. Benim tespit edebildiğim Kayseri Sahabiyye Medresesi kapısı üzerindeki kitabede Hz. Peygamberimizin ilim ve ilim öğrenimiyle ilgili şu hadis-i şerifi yer almıştır: "Allah katında din ilminden daha faziletli hiç bir şey yoktur. Şeytana karşı bir tek din âlimi, bin âbiden daha hayırlıdır. Her şeyin bir direği vardır. Bu dinin direği de din ilmidir." Bu hadisten hareketle, Anadolu Selçuklu vezirlerinden Sahib Fahreddin Ali, 1267 tarihinde kendi adıyla anılan bu medreseyi yaptırmış ve bugün kitap satış yerleri olarak hizmet veren bu yapı, Peygamber sevgisinin ve Peygamber sözünün milletimize en güzel bir armağanı olarak günümüze kadar ulaşmıştır.

5. Doğumdan ölüme kadar Türk toplum ve kültür hayatında sevgili Peygamberimizin yeri ve önemi hiç şüphe yok ki tartışılmaz. Türk milleti olarak fert ve toplum olarak Allah'ın dinini tebliğ eden, tefsir eden, uygulayan; yüce Peygamberimizin örnek kişiliğini, güzel ahlâkını ve uygulamalarını, İslâmîyete girişimizden beri yaşayagelmiş bir büyük millet olduğumuz yerli, yabancı herkes tarafından kabul edilmiş tarihî ve ilmî bir gerçektir. Türk halk kültürüne girmiş olan kandil, doğum, ölüm, sünnet, düğün merasimleri, günlük hayatımız, sohbetlerimiz ve her türlü alış verişlerimizde hep Hz. Peygamberin sevgisi söz konusudur ve hep onun şefâatine ihtiyaç duyulur. Mübarek ismi, her zaman yüce Allah'ın ismiyle birlikte anılır. Müslüman milletler arasında Türk milletinin Peygamberimize karşı duyduğu sevgi ve saygısı, diğer milletlerle mukayese edilemeyecek derecededir. Bu durum 1409'da Süleyman Çelebi'nin Türkçe yazmış olduğu ilk mevlidinde en güzel bir şekilde dile getirilmiş ve bu şuur Türk milletinin tamamına mâl olmuştur. Mevlit ayı olarak kültürümüze girmiş ve daima uygulanmıştır.

Peygamberimizin altmış üç yıllık ömrü hep örnek alınmıştır. Bu cümleden olarak, Peygamberimizin doğumu, çocukluğu, gençliği, ticari hayatı, evlenişleri, Hacerü'l-Esvet'in Kabe'ye konuşunda hakem oluşu, Muhammedü'l-Emin olarak anılması, sadeliği, Peygamber oluşu, Mekke devri,

hicret etmesi ve Medine devri hayatı, gazveleri, Mekke'yi fethetmesi, veda haccı ve Medine'de 8 Haziran 632'de Rahmana kavuşması. Bütün hayatı boyunca örnek kişiliği, Peygamberliği yanında devlet başkanlığı, ordu komutanlığı, başyargıçlığı, aile reisliği, eşlerine (Peygamberimiz yirmi beş ile elli yaş arası tek evlilik yaptı ve çocuklarının anası ilk Müslüman kadın olan kırk yaşında dul Hz. Hatice ve onun vefatından sonra da dinî, sosyal, siyasi, ekonomik sebepler ve Kur'an-ı Kerim'in esasları içinde çocuklarına ikinci bir anne olan, yaşı ilerlemiş Hz. Sude/Sevde, Hz. Ebû Bekir'in en az on sekiz yaşında olduğu bilinen kızı Hz. Ayşe, Hz. Hafsa, Hz. Zeynep b. Hüzeyme, Hz. Ümmü Seleme, halasının kızı Hz. Zeynep b. Cayş, Hz. Cevriye, Hz. Ümmü Habibe, Hz. Safiye, Mısırlı Hz. Mariye, Hz. Meymûne) ve çocuklarına (Hz. Hatice'den doğma Ebûl Kasım, Tahir, Abdullah/Tayyib, Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm, Hz. Fatıma ve Hz. Mariye'den olma İbrahim. Hz. Fatıma hariç diğer çocukları, Peygamberimizin sağlığında vefat ettiler) ve torunlarına (Hz. Fatıma/Fatımâtüz Zehra ile amcası oğlu Hz. Ali'nin evliliğinden Ümmü Gülsüm, Zeynep, Muhsin, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin doğmuşlar ve Peygamberimizin neslini, "Ehl-i Beyt'im" dediği bunlar devam ettirmişler) ve diğer çocuk, kadın, erkek bütün Müslümanlara karşı hoşgörülü davranışı, ümmetini adil bir şekilde idare etmesi; iyiye, doğruya, güzele, helâle yönlendirmesi, haramdan ve kötülükten sakındırması. Beytülmal verdiğî önem ve vefatında bıraktığı terekesi (Peygamberimiz, altın ve gümüş parasını kuruşuna kadar sağlığında dağıttı. Sadece elbise, kilim, çarşaf, su kabı, tarak, makas, misvak gibi zaruri ve gerekli eşyası, seriri/tahtı/yattığı yatağı, silahları ile gümüş işlenmiş Peygamberlik mührü) ve mal varlığının (sağılır yirmi devesi, yüz koyunu, on kadar keçisi ve bindiği beyaz katırı, Medine'de biraz arazisi ile Fedek ve Hayber'de bir miktar arazi hissesi) usulüne uygun hazineye intikali, herkes tarafından iyi bilinmesi, günümüzde de örnek alın-

ması ve helâl ile haram çizgisine, idare edenimiz ve idare edilenimiz olarak, mutlaka uyulması gereken önemli hususlardır. Hem kalkınmamız ve hem de dünya ve ahirette, kurtuluşumuz ancak böyle mümkündür.

Netice olarak denilebilir ki rahmet ve barış elçisi olan sevgili Peygamberimizin sözleri ve uygulamaları, yüksek ahlaki değerleri tarihî akış içinde Türk devlet ve millet hayatının oluşmasında, Türk kültür ve medeniyetinin kurulup gelişmesinde rol oynamış ve o, örnek alınan her yönüyle tarihimize ve kültürümüze, millet hayatımıza, "Peygamber Ocağı" olan ordumuza ve "Mehmetçik" olarak anılan ordumuzun her neferine mâl olmuştur. Allah'ın, meleklerin, bütün insanların, âlemlerin salat ve selamları her zaman ve her yerde, onun üzerine olsun. Allah bizleri de Kur'an ve sünnete uygun yaşayan, hakkı, hukuku gözeten, haram ve kul hakkı yemeyen, helâl lokma yiyen, birbirine sevgi ve saygı gösteren, selam veren, kurallara uyan kullarından eylesin.

GEÇ BULUNAN HUZÛR

Huzûr, bunca zaman seni aradım
Göründün kayboldun, beni koşturdun.
Radarla kendimi, kendim taradım.

Sessizliğe gömdün, bazan coşturdun
Okyanus içinde yandırdın beni.
Ne gönlümden çıktın, ne de oturdun.

Huzûr, alsınlar bu etten bedeni
Yüz bin ışık yılı senle bir adım.
Kalbim, ne yapayım huzûrsuz seni.

Huzûr, bunca zaman seni aradım.

Önder ÇAĞIRAN

Türklük, Türkçülük ve Turancılık ülküsünden bir an olsun taviz vermeden, ölene kadar bu kutlu dava için savaşan Atsız Beğ'in büyük ülküsünün bir kısmı onun vefatından sonra gerçekleşti.

Bir vakitler Türklerin sadece Türkiye Türklüğünden ibaret olmadığını savunanlara, Türkiye'nin Misak-ı Millî toprakları dışındakilerle de ilgilenmesi gerektiğini, dünyada neredeyse 100 milyona yakın Türk'ün zorluk, eziyet ve açlık içinde ölüm kalım savaşı verdiğine kulakların tıkanmamasını, onların da insanca yaşamak haklarının olduğunu bağırarlara; Çin'den Doğu Avrupa'ya değin bir gün bütün Türklerin hürriyetlerine kavuşacağını ve bunun için uğraşmak lazım geldiğini söyleyenlere ırkçı Turancı hayalperestler diyenlerin, 1990'ların başında Türk Cumhuriyetleri ilan edildiğinde birdenbire Türklüğü ve Turancılığı kimselere bırakmadığına şahit olduk.

Sahtekârlar ve inançsızlar elbette sadece bugünü düşünürler. Bütün dertleri hayatlarını iyi geçirmekten ibarettir. Fakat ülkü adamları millet ve devleti için ömrünü harcar. Bunun mükâfatı olarak da kendi tarihinde ve toplum hafızasında hak ettiği yere oturur.

Dünya hızlı bir şekilde değişmeler yaşıyor. Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından Çin'in kapitalizme meyletmesi, Amerika'nın Yakın ve Orta Doğu'da gerçekleştirdiği oldu bittiler bir tarafa, bilhassa Balkanlar ve Türkiye'nin güneyinde meydana gelen insanlık dramlarına Türk idarecilerin asla izin vermeyiz, bizim rızamız olmadan bölgede kuş uçamaz şeklinde ahkâm keserlerken, elin oğulları kafasına koyduğunu yapıyor, alacağını alıyor ve Türkiye'yi de uzun yıllar başının ağrıyacağı bir bataklıkta içerisinde bırakıveriyor.

Bir zamanlar Türkiye'yi Rusya'ya, Çin'e bağlamak isteyen eski komünistlerin büyük bir kesimi ulusalcı (ulusolcu) ismi altında millî kahraman yapılmaya çalışılıyor. Anadolu'da herkes emper-

yalizme karşı Kurtuluş Savaşı mücadelesi içerisindeyken, kendisi Rusya'ya kaçan ve hain damgası yiyen Nazım Hikmet misali şahıslar, sanki çok büyük edebiyatçılar, sanatçılarıymış gibi resmen devlet adına anılıyorlar. Türkiye'nin son 30 yılını kan ve göz yaşı dökerek geçirmesine neden ayrılıkçıların yarın bir gün demokrasi kahramanı diye karşımıza çıkarılmasına şaşırılmayalım

Değeri beş para etmez romanlar, hikâyeler, şiirler yazan edebiyatçı müsveddelerinin eserleri milyonlarca lira para ödenerek, filmleştiriliyor veya tiyatro sahnelerinde sergileniyor; Türk milletinin millî kimliğine, bölünmez bütünlüğüne düşman şarkıcı, türkücü bozuntularına bizzat devlet eliyle ödüller veriliyor. Türk insanının beynine alenen tecavüz ediliyor. Türklüğü ve Türk insanını aşağılayan, içinde tamamen Kürt milliyetçiliği olan Mem u Zin gibi rezaletlerin Türkiye Cumhuriyetinin Kültür Bakanlığı marifetiyle Türkçe ve Kürtçe basılması garabetini ise anlamak mümkün değil.

Edebiyat üstatları diye yutturulan sahtekârları ve kardeşlik nameleri adı altında bölünmeyi hızlandıran yazıları okuyan Türk insanı umarız çok kısa sürede bu kepezelikleri ve kendisine karşı yapılan hakaretleri görür.

Bugün olduğu gibi eski komünistlerin, Türk Devletine kurşun sıkan hainlerin el üstünde tutulduğu ve belki de Türk tarihinin çok sıkıntılı zamanlarının yaşandığı günlerde, Türk milliyetçileri birileri tarafından topyekûn kötü gösterilmeye, devlet idarelerinden uzaklaştırılmaya çalışıldı. İşte bu maddi ve manevi katliama maruz kalanlardan biri de Nihal Atsız idi. Nazım Hikmet ve Sabahattin Ali gibi komünist hayranları ile ömrünün büyük bir kısmını hiç zorluk çekmeden, safahat âlemleri içinde yaşayan Necip Fazıl benzeri kişiler toplum önderi, örnek şahıslar şeklinde tanıtılırken; hayatında Türk milleti ve devletinden başka bir şey düşünmeyen, bu uğurda eşini ve çocuklarını dahi ihmal eden insanlık abidesi Atsız Hoca görmezlik-

ten gelinmektedir. Onun dava adamlığı bir kenara, kaleme aldığı eserler Türk tarihinin ve edebiyatının ölümsüzleri arasına girmiştir ki bu durum bile Atsız'ın büyük Türk milletinin bir hizmetkârı olduğuna yeterlidir.

Hepimizin çok yakından bildiği üzere devlet televizyonlarında dahi o kadar kıytırık kişiler için saatlerce programlar yapılırken, Atsız, Elçibey, Ziya Gökalp, Alparslan Türkeş'in ve Türklüğe ömürlerini adanmış diğer insanların isimlerini ya da onlarla alakalı haberleri kırk yılda bir duyuyoruz. Bunun sebebini tabii ki biz iyi biliyoruz. Çünkü onlar Türk oğlu Türk'tür. Satılmış, Türkiye'yi birilerine peşkeş çekmek üzere aracılık yapan birtakım basın yayından Türkiye, Türk insanı ve Türk Dünyası için daha fazla bir şey beklememiz aptallık olur. Birçoğu neyin peşinde koştuğunu bilmeyen Mozaikçiler, Osmanlıcılar, Yeni Cumhuriyetçiler ve Yeni Türkiyecilerin cirit attığı memleketimizde "sonsuz kadar Türkiye", "sonsuz kadar Cumhuriyet" diyenlerin elbette sesi soluğu kısılmaya çalışılır.

Zaman parçalanma değil, Türk millî kimliği etrafında bütünleşme zamanıdır. Atsız Hoca 1931 senesinde "Adalar Denizi'nden Altayların Daha Ötesine Bütün Türk Gençliğine" adlı şiirinde adeta Türk dünyasının sınırlarını çizmiş idi. Küçülmek için devletimizin temelini kendi elimizle bomba koymayı bir kenara bırakıp işte böyle daha da büyümek için gayret etmemiz gerekir. Bu ülkü adamının dediği gibi "büyümek istemeyen devlet küçülmeye mahkûmdur". Kafkasya, Kırım, İdil-Ural, Ukrayna, Moldovya, Romanya, Bulgaristan, Kosova, Makedonya, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Yunanistan, Kıbrıs, Suriye, Irak, İran bizim düşünce ve kültür coğrafyamızdır. Buralardan asla vazgeçemeyiz.

İşte buna bağlı olarak Atsız Beğ edebî eserlerinin yanı sıra tarih çalışmalarında da Türk millî birliği ve beraberliğini esas almıştır. 1973 senesinde yazdığı "Turancılık" adlı makalesinde: "Siyasi sınırlar dışındaki Türklerle uğraşmak macera ise Türk uçakları Kıbrıs'a neden saldırdı? Hatta Amerikan donanması engel olmasaydı Kıbrıs'a neden

çıkılacaktı? Batı Trakya Türkleriyle, Kerkük Türkleriyle, neden bu kadar ilgileniliyor? Dün Hatay'dı. Bugün Kıbrıs, yarın Batı Trakya ve Kerkük, öbür gün Azerbaycan ve daha ötesi... Bu, budur. Kimse başını kuma sokmasın" diyerek, geleceğin Türklüğün olduğunu söylemektedir.

Mutlaka talih Türklere de dönecek. Bir gün elimizden alınan ve bizden koparılan topraklardaki kardeşlerimizle elbet birleşeceğiz. Bunu bizler görmesek de mutlaka çocuklarımız ve torunlarımız görecektir.

Zamanımızın politikacıları Türklüğün meselelerine kulak tıkadıklarından, Mustafa Kemal Atatürk'ün Misak-ı Millî sınırlarının ayrılmaz bir parçası olarak saydığı Musul-Kerkük, Suriye, İran Türkleri, Kafkasya'daki Karaçay-Balkar, Kumuk, Nogay Türkleri, Kırım, Doğu Türkistan, Batı Trakya, Bulgaristan, Kök Oğuz, Romanya ve diğer Balkan Türkleri gözümüzün önünde eriyip, yok olmaktadır. Somali'deki Zenciler, Filistin, Suriye, Irak'taki Arap, Kürt ve Filistinlilerle ilgileniliyor ama sözünü ettiğimiz yerlerdeki Türkler için bir Allah'ın kulu ciddi manada kılını kıpırdatmıyor.

Rahmetli Atatürk ve Atsız Beğ yaşasalardı, onlar için bütün Türkiye'yi ayağa kaldırırlardı. Tıpkı 1964 senesinde 800 Kazak Türkü'nün getirilmesi için Türk Dışişlerinin seferber edilmesi; 1920 nisanında Kızılordu tarafından kurşunlanan Azerbaycan Türklerinin vahşete maruz kaldığı günün yas ilan edilmesi gibi.

Atsız Beğ yine 1975'te kaleme aldığı "Kurtarılmamış Türkler" isimli makalesinde "Ruslar eski saldırganlıklarını kaybetmişlerdir. Yalnız Batı'dan değil, ülküdaşları olan Çin'den de korkuyorlar. Komünizm iflâsa doğru gitmekte, Rus nüfusu yerinde sayarken Türkler çoğalmaktadır. Karanlıklar arasından ümit şimşekleri çıkmaktadır. Bu Türkleri düşünmek de hakkımız ve görevimizdir.

Dünyanın en kalabalık olan, belki 850 milyonluk (bugün 2 milyar civarında), belki bir milyarlık Çin'deki Türkler ise daha mühim bir tehlike ile karşı karşıyadır: Bu geniş topraklara Türklerin birkaç

katı Çinli yerleştirilmesi... Fakat tabiat kuvvetleri Türkleri korumakta, Çin Türkistanı'nda Çinliler yaşayamamaktadır. Yaşayıp üreseler bile, orada bir tek Türk kalmasa bile günün birinde o Kunlar ve Uygurlar diyarı onlardan yine alınıp Türkleştirilecektir. İçinde Türk nüfusu kalmadı diye tarihî mirasları bırakacak değiliz. Bugün Kırım'da da Türk yok (Atsız Beğ bunları yazdığında Kırım Türkleri henüz anavatana dönmemişlerdi) ama Kırım bizimdir. Günün birinde mutlaka kurtarılacaktır". Bu büyük insan işte bu şekilde geleceği görmüştür. Kırım Türkleri, her ne kadar zor şartlarda da olsa neredeyse 50 yıl sonra tekrar vatanlarına döndüler. Ne acıdır ki 1990'larda Kuzey Irak'tan Türkiye'ye sığınan on binlerce Kürt'e, 2012-2014 senelerinde Suriye'den yine vatanımıza kaçan bir milyona yakın Arap ve Kürt'e kapılarını açan Türkiye, Çin mezalimi yüzünden canını Türkiye'ye atmaya çalışan 20-30 kadar Doğu Türkistan'lı Uygur Türkü'nü günlerce havaalanında bekletti. Yazıklar olsun!

Nihal Atsız büyük bir Türkçü idi. Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatının ardından Türk milliyetçiliği meşalesini ele aldı. Milliyetçiliğin sistemleşmesi ve aktif hâle gelmesine çalıştı. Dünyanın neresinde bir Türk'ün canı yansa, aynı acıyı o da yüreğinde hissetti.

MERHABA HAYAT

Harika UFUK

Bir çığlık ve ardından bir ağıtla başlar yaşam... Hemen her insan bu dünyaya gelirirken ağlar. Düşünüyorum da çekeceğimiz çileler bize malum mu oluyor da doğarken ağlıyoruz? Ölürlen insanın bütün yaşamı bir film şeridi gibi gözünün önünden geçermiş, derler ya ben de acaba doğarken yaşayacaklarımız mı gözümüzün önünden geçiyor da hayata ağlayarak başlıyoruz diye düşünüyorum.

Öğretilere göre doğmadan yazılmıştır kaderi-

miz... İster istemez önceden ilahi güç tarafından belirlenen alın yazımızla dünyaya gözlerimizi açıyoruz. Bence gayretimizle yazgımızı değiştirmek mümkündür. Çalışıp çabalarsak bize bahşedilen yeteneklerimizin, becerilerimizin farkına varırsak üstelik bunları geliştirmeyi başarabilirsek kendi kaderimizi yeniden yazabiliriz. Hatta aklımızı kullanarak olumsuz gibi görünen olayları bile olumlu hâle dönüştürebiliriz.

Yaşadığımız sürece başımıza gelenler, pişmiş ta-
vuğun başına gelenleri aratmayacak nitelikte olabilir. Çeşitli entrikalar, ayak oyunları yaşamımızı alt üst edebilir. Yakınlarımızı, sevdiklerimizi kaybedebiliriz. Amansız hastalıklara yakalanarak çeşitli acılar çekebiliriz. Yoksulluğun acısını çok derinde hissedebiliriz. Açlık bir yılan gibi kıvrım kıvrım kıvrandırabilir. Savaşlar, kavgalar, esaret, işsizlik, adaletsizlik bizi canımızdan bezdirebilir.

Öğretmenlerimizden duyduğumuz övgü sözlere, okuldaki ve sonrasında iş hayatındaki başarılarımız mutluluğu yaşatır hepimize... Âşık oluruz, ayaklarımız yerden kesilir. Evleniriz. Anne, baba oluruz. Dudaklarımızın kenarına yerleşir gülümseme ve kalbimiz evlat sevgisiyle dolar taşar. Bir gü-lücük kanatlandırır, göklere çıkartır bizi...

Ah bazen severek bazen nefret ederek bazen ağlayıp hıçkırarak bazen de kahkahalarla gülererek yaşadığımız hayat... Bize onu sevdirenler olduğu kadar yaşadığımız bin pişman edenler de çıkıyor karşımıza... Her günümüz güllük gülistanlık yaşamımızı elbette...

Hayat bu, acısıyla tatlısıyla her şeye rağmen yaşamaya değer...

Tekrarı yok yaşamın... Düşen düştüğü yerde kalır mı? Kalmaz, kalmamalı da... Her acıdan, her darbeden sonra üzerinizi silkeleyip yolunuza umutla devam etmelisiniz. "Pilavdan dönenin kaşığı kırılınsın." İnadına çoğalarak, güçlenerek yaşayacağız.

Merhaba hayat... Yine ve yeniden... Merhaba hayat, seni çok seviyorum!

Akif'in Hayatında Veteriner Hekimliğin İzleri

“Akif yalnız bizim asrımızın değil, hatta tarihimizin en büyük destan şairidir” diyor Cenap Şahabettin. Onun kalbi katı hislerden çok uzak ve çok yüksek iki aşk ile yanar: din aşkı, vatan aşkı. Türk ve İslam tarihi Akif'ten daha büyük bir şair tanımaz. Alnında parıldayan inancın ışığını, ölümsüz mısralara dönüştüren, köylüsünden kentlisine, avamından havasına, her gönüle hitap etmesini bilen şair, mütefekkir, devlet adamı, önder.

Mehmet Akif, İstiklal Marşı şairi olması sebebiyle “millî şair” unvanını haklı olarak almış ve onun bu unvanı tek başına bir insanın mensubu olduğu millettten alabileceği en büyük ödül ve paye olmuştur. “Allah bu millete bir daha İstiklal Marşı yazılacak günleri göstermesin.”

Onun çok vasfı olduğunu biliyoruz. Ancak Mehmet Akif'in veteriner hekimliği, ondan söz edenlerin her nedense ya hiç aklına gelmez, yahut en sonunda hatırlanır. Oysa Mehmet Akif'in düşünce ve his dünyasında veteriner hekimliğinin işgal ettiği yerin ne kadar önemli olduğu, hayat tarzından ve şiirlerinden anlaşılıyor.

Mehmet Akif'i veteriner hekimlik mesleğinin meseleleri ile bu derece ilgili kılan neydi? Hiç şüphesiz bu mesleğe olan inancı, Akif'in okul hayatında ve ilk meslek yıllarında çok değerli hocaları olmuştur.

19. yüzyılın son çeyreği, Osmanlı Devleti'nin müspet ilim alanında hamle yıllarıydı. II. Abdülhamit Han zamanında birbiri ardından hizmete giren bilim yuvaları, yurttan ilime ve tekniğe yönelen kalplerin sayısını arttırıyordu. Yurt dışında eğitim gören milliyetçiler, medeni dünya ile açılan teknik mesafeyi kapatmaya çalışıyorlardı. Bu ilim ve teknik çabalarının en verimli olduğu alanlardan biri de veteriner hekimlik alanıydı.

Pasteur'un 1885 yılında kuduz aşısı tatbikatını duyurmasından sonra hemen ertesi yıl ülkemizden

üç kişilik bir bilim heyeti, Pasteur Enstitüsüne Osmanlı Devletinin maddi armağanları ile beraber tebriklerini götürüyor, ilmî alışveriş böylece başlıyordu. Osmanlı Devleti 1887 yılında dünyanın 3. Kuduz Müessesini bu temaslar sonucu kurdu.

1893 yılında açılan ilk veteriner okulu işte bu ortamda öğrencilerini eğitti. Veteriner hekim adayı Mehmet Akif, Pasteur'un ilim yolundaki çabalarını sıcağı sıcağına bu yuvada öğreniyor, gizliden gizliye ona büyük bir sevgi besliyordu. Nitekim arkadaşları Mithat Cemal'in kaydettiğine göre, okul yıllarından sonra Akif'in kütüphanesinde Pasteur'un resmi hiç eksik olmamıştı. Hele Pasteur'un de kendisi gibi ilahi düzenin inanırı olması Akif'teki Pasteur sevgisini arttırıyordu.

Mithat Cemal diyor ki:

“Akif Pasteur'un adını heyecanla söylüyor heyecanla dinliyordu. (Sonradan anlıyorum) Bu heyecan Akif'te meftunluk tavrı almıştı. Kütüphanesinden Pasteur'un resimlerini çıkarır, dudağında ince tebessümle bu resimlere dalardı.”

Akif'in mesleki hayatında hep kendini hissettirirdi. 1908'de kurulan ilk veteriner derneği “Osmanlı Cemiyet-i İlmiye Baytariyesi”nin kurucusu o idi. Yine ilk veteriner dergilerinden biri olan “Mecmua-i Fünun-u Baytariye”nin yayın kurulu üyeleri arasında bulunuyordu.

Mehmet Akif'in önderlik ettiği mesleki derneklerden bir diğeri 1910 yılında kurulan “Baytar Mekteb-i Alisi Mezunin Cemiyeti”ydi. Cemiyetin “Risale-i Fenn-i Baytari” adlı yayın organı Akif'in idaresi altındaydı.

Memuriyet Sicil Kayıtlarında Veteriner Hekim Mehmet Akif Ersoy

Bu yazımın konusunu ve iskeletini oluşturan bilgi ve belgeler, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının sicil arşivi ve personel kayıtlarından derlenmiştir. Söz konusu belgelerin büyük bir kısmı Osmanlıca, 1930'lardan sonraki döneme ait bazıları da günü-

müz Türkçesiyle yazılmıştır.

Akif, Türkiye’de kurulan ilk sivil veteriner okulunun bir numaralı öğrencisidir ve aynı zamanda çok başarılı bir talebelik hayatının sonunda mezun olurken de okulun birincisidir.

Veteriner işleri genel müdür yardımcılığına kadar yükselen Mehmet Akif’in veteriner hekim olarak sürdürdüğü 20 yıl civarındaki meslek hayatında da kuşkusuz dürüstlük, fedakarlık, başarı, yüksek ahlak anlayışı, seciye ve erdem vardır.

Fatih dersiamlarından İpekli merhum Tahir Efendi’nin oğlu olarak Hicri 1290 yılında bugünkü Çanakkale ilinin Bayramiç kazasında doğmuştur.

Başlangıç ilimlerini (mukaddemât-ı ulumu) özel surette ders alarak tahsil ettikten sonra mülkiye idadisine (lise) girerek buradan Rumi 1305 yılında bir kıt’a şهادetname (diploma) aldığını ve arkasından Mülkiye Baytar Mektebine (Veteriner Fakültesi) girerek dört yıl eğitim aldıktan sonra Rumi 1309 yılında sınıf birincisi olarak mezun olduğunu ifade etmiştir. Şiire ilgisi de bu yıllarda okulun son iki senesinde başlıyor.

Mehmet Akif’in kendi ağzından öz geçmişini anlattığı sicil belgesinde devamla, yirmi yaşında iken yani Rumi 1309 yılında 710 kuruş aylık ile Orman ve Madenler Bakanlığı Ziraat İşleri Fen Heyeti Beşinci Şube Müfettişi Muavinliğine tayin edildiği yazılmaktadır.

Görev yeri İstanbul olmasına rağmen Akif, dört yıl Rumeli, Anadolu ve Arabistan’ın çeşitli bölgelerinde görev yapmıştır.

Bu seyahatler Akif’in gözlem gücünü, toplumu daha yakından tanımasını sağlamış olmalıdır. Akif bu dönemdeki gözlemlerini şiirlerinde son derece gerçekçi bir şekilde kullanır. Yine bu ve bundan sonraki seyahatler Akif’in hem düşünce tarzını hem de şiir anlayışını temellendirir.

Tarım Bakanlığı Ziraat Genel Müdürlüğü Personel Müdürlüğüne hitaben yazdığı 14.07.1936 tarihli ve 808 sayılı yazıda Mehmet Akif’in öğretmen iken 1920’de milletvekilliğine seçildiği ve o

zamana ait sicil kayıtlarının gönderildiğini ifade etmektedir.

Akif’in Eserlerinde Veteriner Hekimliğin İzleri

Akif düşüncesinin bir ucunda bilim ve teknik, diğer ucunda memleket gerçekleri vardı. Bu iki noktayı birleştiren kuvvet ise Akif’in mesleği, yani veterinerliği idi. Mehmet Akif acı yurt gerçekleri ile mesleğini icra ederken karşılaştı. Memleketin en ücra köşelerini, sosyal yaraların en onulmazlarını bu vesile ile tanıdı.

“Köylünün bir şeyi yok, sıhhati, ahlakı bitik,

Bak o sırtındaki mintan bile tiftik tiftik.

Bir kemik, bir deridir ölmedi kaldıysa diri,

Nerde evvelki refahın acaba onda biri?”

Mehmet Akif halkın yaralarını sarmak için hemen harekete geçmek gereğine inanır ve bu yolda mesleğine de büyük güven duyardı. Safahat’taki Köse İmam’la konuşmasını hatırlayalım:

“-Kimi bid’atçı diyor... Duyduğum en çok bunlar.

-Daha var mıydı, İmam?

-Var ya, unuttum: Baytar.,

-Keşke baytarlık edeydim...”

Mehmet Akif’in mesleğine olan sevgisi ve bağlılığı ömrünün sonuna kadar sürecekti. Ölümünden bir yıl önce Mısır’dan Pendik Bakteriyoloji Laboratuvarı Müdürü Şefik Kolaylı’ya yazdığı mektuplarda, müessese hakkında bilgi ve fotoğraflar istiyor, genç veterinerlerin mesleğe atılırken, bu laboratuvarlarda muhakkak eğitime tabi tutulması istiyordu.

Mehmet Akif’in 63 yıllık ömründe özellikle gençlik ve olgunluk yılları, köy, köylülük, tarım, hayvancılığın ön planda olduğu yurt kalkınmasının meseleleri ile dopdolmuştu. O, tarımda sadece maddi değil, manevi gelişmenin de işaret taşlarını diken seçkin bir önderdir. Mehmet Akif’i çok iyi bir tahlile tabi tutmuş olan Emin Erişirgil, şöyle değerlendirme yapar:

“Doğrusu Mülkiye Baytar Mektebi-i Alisinin

memlekete hiçbir faydası olmasaydı da sadece Mehmet Akif oradan çıkmış bulunsaydı, yine bu müessesenin iftihara hakkı olurdu”

Akif mesleğine özlemini şiirlerinde dile getiriyordu.

“-Unuttum be Köse.

-Keşke zihninde kalaymış, ne kadar lazımmış;
Beni dinler misin evlâd? yine kaabilse çalış;
Çünkü bir tecrübe etsen senin aklın da yatar,
Bize insan hekiminden daha lâzım baytar.”

Bir Karakter Abidesi Olarak Mehmet Âkif

Veteriner İşleri Müdür Yardımcısı Mehmet Akif’in sicil dosyasındaki en önemli belge, onun bu görevinden istifa ettiğine dair belgedir. 11 Mayıs 1329 tarihli istifa yazısı Mehmet Akif’in farklılığını, benzersizliğini bütün yalınlığı ve güzelliğiyle ortaya koymaktadır.

Akif “haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır” inancındaydı. Haksızlığa tahammül ettiği ve hele yaltaklanarak menfaat peşinde koştuğu görülmemişti. Veteriner işleri müdür yardımcılığı görevini üstlendiği yıllarda veteriner işleri müdürünün haksız bir karar ile azledilmesi üzerine görevinden istifa etti.

Kendisine bu hareketinin sebebi sorulduğunda, başkasına yapılan haksızlığa tahammül etmesinin mümkün olmadığını söylüyordu. “Arkadaşıma yapılan haksızlık bana yapılmış demektir” diye 20 yıllık memuriyetine tereddütsüzce veda etmişti.

Şöyle yazıyor Mehmet Akif:

“Ticaret ve Ziraat Nezareti (Bakanlığı) Celilesine

Devletli Efendim Hazretleri

Umûr-ı Baytariye Müdürü (Veteriner İşleri Müdürü) Abdullah Efendi’nin yerden göğe kadar haklı olduğu bakteriyolojihane meselesinden dolayı azli (görevden alınması) üzerine acizleri memuriyetinden suret-i katiyede istifa ediyorum. Ol babda emr ü ferman hazreti men lehül emrindir.

Mehmet Akif

Umûr-ı Baytariye Müdür Muavini”

Özellikle makam, mevki ve diğer maddi menfaatler için insanların birbirini ezip geçtiği, birbirlerine olmadık iftiralar attığı, oyunlar kurduğu günümüzde, yaşanan olaylar göz önüne alındığında, Mehmet Akif’in bu tavrı daha çok anlam kazanmakta ve abideleşmektedir.

Öyle ya boşalan bir kadro ve pozisyon için, iyi ki boşaldı deyip araya ricacı koyarak atanmak varken o makam sahibine haksızlık yapıldığını düşünüp böyle bir haksızlığa, kendisi istifa ederek karşı durmak düşüncesi günümüzden ne kadar da uzak!

İşte Mehmet Akif farkı burada, şu mısraların pratiğini ondan daha iyi hayatına uygulayacak kaç kişi var:

“Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta çiğirim
Onu dindirmek için kamçı yerim çifte yerim
Adam aldırma da geç git diyemem, aldırırım
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırım.”

Meclis’te İlk Veteriner Hekim

Belgelerde, 1336 yılında (1920) Mehmet Akif’in öğretmen iken yetkisiz ve izinsiz olarak görevini terk ettiği ve memuriyetine son verildiği, yerine gelecek sene başında Cevat Rüştü’nün tayin edildiği anlaşılmaktadır ki bu tarih Mehmet Akif’in Millî Mücadeleye destek vermek üzere Anadolu’da olduğu ve Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde milletvekili seçildiği döneme denk gelmektedir.

Mehmet Akif, Ankara’ya yapacağı seyahatini sadece damadı Ömer Rıza Doğrul ile yakın arkadaşı Eşref Edip Beylere haber verir. Kendileriyle bir sır tevdi eder gibi konuşur:

“Artık burada duracak zaman değildir. Gidip çalışmak gerekir. Halkın bizim tarafımızdan aydınlatılmasına ihtiyaç varmış. Çağırıyorlar... Ben yarın Ankara’ya hareket ediyorum. Hiç kimsenin haberi olmasın...”

Ankara yolculuğuna oğlu Emin Beyle çıkar. Emin Bey’in hatıralarında belirtildiği gibi trenden

iner inmez doğru Meclis'in önüne gelirler. Bu sıra bir ziyarete gitmekte olan Mustafa Kemal Paşa ile karşılaşılır. Mustafa Kemal Paşa, Mehmet Âkif'i görünce yaklaşır:

"Sizi bekliyordum efendim, tam zamanında geldiniz. Şimdi görüşmek mümkün olmayacak, ben size ziyarete gelirim."

Mehmet Akif, Ankara'ya gelince Hacı Bayram Camiinde vaaza başlar. Millî Mücadeleye katkısı olabilecek şekilde bazı kentleri dolaşır ve o kentlerde vaazlar verir. Kuvâ-yı milliyenin bir İttihatçı hareketi olmadığını anlatır. Eğer vatani kaybedersek gidecek yerimiz kalmayacağını söyler. Bu savaşın dine ve halifeye hıyanet için yapılmadığını anlatır. Aksine millî mücadelenin bir cihad olduğunu ve bu savaşa katılmanın dinen farz kılındığını aktarır.

O günlerde sözüne güvenilir en önemli İslâm büyüğü olarak Mehmet Akif'in konuşmaları etkili olur.

Burdur'dan milletvekili seçildiğini belirten mazbatasını alır. Meclis, Burdur olarak mazbatayı kabul eder. Birkaç gün sonra Biga'dan mebus seçildiği haberi gelir. Meclis, Biga mebusluğu mazbatasını da kabul eder. Ancak Akif, Biga mebusluğundan istifa ederek Meclise Burdur mebusu olarak girer.

Akif Uzaklarda Duydu Çanakkale'yi

Dönemin en ileri tekniğine sahip silah ve araçlarla Çanakkale'ye yüklenen düşman karşısında, Türk askeri "ölürsem şehidim, kalırsam gazi" iftiharını çarpıyordu. Emperyalistler geldikleri gibi gittiler. Zaferden sonra Başkumandan Vekili Enver Paşa, İmparatorluğun en uzaktaki müfrezesine kadar Çanakkale Zaferini müjdelemek için telgrafhaneye koşmuş, kumandanları tek tek telgraf başına çağırması.

Enver Paşa, Teşkilat-ı Mahsusa Reisi Kuşçubaşı Eşref Beyi aradı. Eşref Bey, Anadolu Bağdat Demiryolu hattının son durağı olan El-Muazzam istasyonundaydı. Telsiz başında bizzat şu telgrafi yazdırdı:

"Çanakkale Savaşında ordumuz muzaffer oldu. Düşman mağlup, mahcup ve mecruh (yaralı) olarak çekiliyor..."

Haber bütün yurttaki mutluluk yarattı. El-Muazzam'daki sevinç muazzamdı. Orada bulunanlardan biri haberi duyunca Kuşçubaşı Eşref Bey'in boynuna sarıldı ve hıçkırığa hıçkırığa ağlamağa başladı. Bu hıçkırık vatanperver, yüreği yanık memleket evladının adı, Mehmet Akif'ti...

Mehmet Akif, büyük vatan sevgisi ve meftun olduğu Türk istiklal ve hürriyet sevdasıyla yavaşça kalabalığın arasından sıyrıldı. Gerisini Kuşçubaşı Eşref Bey anlatıyor:

"...Ay bedir hâlindeydi. Çöl gecelerinin parlak yıldızlı semasını, zaferimizin şerefine aydınlatan ayın bu efsanevi ışıkları altında, Mehmet Akif, bu güneşi unutturacak kadar parlak çöl gecesinde sabahladı. İstasyon binasının arkasındaki hurmalığın içine çekildi. Sadece hıçkırıklarını duyuyorduk. İçli, derin hıçkırıklar... İşte Çanakkale'ye layık o büyük destan, bu hıçkırıklar içinde meydana geldi..."

"Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi
En kesif orduların yükleniyor dördü beşi...
Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya
Kaç donanmayla sarılmış, ufacık bir karaya.

...

Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhid'i
Bedr'in arslanları ancak bu kadar şanlı idi"

"Sabahleyin, vazifesini tamamlamış fanilerin az kula nasip olan rahatlığıyla yüzüme derin derin baktı: Artık ölebilirim Eşref! dedi. Gözlerim açık gitmez!"

Mehmet Akif'in 1936'da vefat ettiği ve Burdur mebusu ve mülga veteriner genel müdür muavini olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 32 sene 9 ay 23 gün emekliliğe esas hizmeti bulunduğu ve toplam olarak 1248 lira emekli aylığı bağlandığı anlaşılmaktadır.

Tahtacılarının çoğu Güneydoğu Torosları kendilerine yurt edinmiş, genellikle geçimlerini ağaç kesim işlerinden temin eden Türkmenlerdir. Yaptıkları işten ötürü de kendilerine *Tahtacı* denilmiştir. Adana'nın Kuzeyinden başlayarak Muğla Fethiye'ye kadar uzanan Akdeniz sahil şeridinin denize bakan yamaçlarında onların yerleşik düzene geçtiği görülür. Tarsus'un Çamalan köyü de bahsettiğimiz sahil şeridinde yerleşik düzene geçen köylerimizden biridir.

Eski Adana-Ankara E 5 karayolu köyün içinden geçer. Bu yol üzerindeki Alman Mezarlığı da köyün hemen yanı başındadır. Tespitlerimize göre takriben 1850-1858 yılları arasında kurulmuştur. Önce Tarsus'a bağlı Taşobası'nın Bekirli mezrasında kurulan köy, daha sonra şimdiki bulunduğu yerde yerleşik düzene geçmiştir. Nüfusu yaklaşık 260, denizden yüksekliği 850 metre, Tarsus ilçe merkezine uzaklığı ise 43 km'dir.

Köyde yakın zamana kadar Malatya'dan, Sivas'tan gelen dedeler vasıtasıyla cemler yapılmış, Alevilik kısmen de olsa yaşatılmaya çalışılmış ancak köy halkının şehre göçmesi, köyde cemin yapılmasını engellediği gibi, bazı geleneklerin de yok olmasına vesile olmuştur. Buna rağmen köyde bağlama çalan kişiler çoğunlukta olup, deyiş ve nefes türü ezgiler çalınıp söylenmiş. Çevrenin taassubuna rağmen köyde bağlama çalıp söyleme geleneği kendini en iyi şekilde korumuş. Bağlama başa taç edilmiştir. İşte bağlamayı başa taç edenlerden biri de Tahtacı Ozan Âşık Talibi'dir. Ataları Silifke'den Mersin'e, sonra merkeze bağlı Düğdüören, Dalakderesi köylerinden göçerek Çamalan'a gelmiş yerleşmişlerdir.

Ben de bu yörenin çocuğu olmama, köyümün Çamalan'a çok yakın olmasına rağmen Çamalan'ı, Çamalanlıları daha yakından tanımam Ankara İbni Sina Hastahanesinde yatarken gerçekleşti. İbni Sina'da yatarken Çamalanlı Muharrem Talipoğlu'nu tanıdım. Muharrem, Âşık Talibi'nin kardeşi idi. Muharrem Talipoğlu ile tanışmam 1998 yılında Tarsus Çamalan'ı Tahtacılarının cem-

lerini çekmekle devam etti. O zaman Muharrem Talipoğlu vefat etmişti. Çekimler münasebetiyle Çamalanlılarla iyice içli dışlı olduk. Bu içli dışlı olmak bizi Tarsus'la ilgili hazırladığım *Geçmişten Günümüze Tarsus Türküleri CD* çalışmasına kadar getirdi. Sonra Çamalan köyü ben, ben de Çamalan köyü olduk. Çeşitli vesilelerle başlayan Çamalan dostluğu Âşık Talibi'nin tebliğ hâlinde sunulmasına vesile oldu.

Âşık Talibi: 04.02.1945 tarihinde Mersin ili Tarsus ilçesi Çamalan köyünde dünyaya geldi. Babasının adı Mustafa, annesinin adı Döndü'dür. Annesi Kayseri'nin Sarıoğlan ilçesinin Yerlikuyu köyünden Çamalan'a gelin gelmiştir. Köyde Urumlu kızı olarak bilinir. Çamalan'da Talibi'nin babasına Ördek Mustafa, ana tarafına Zorlular denir.

Âşık Talibi: Anakız, Müslüme, Döndü, Veli (Âşık Talibi) Muharrem, Ahmet olmak üzere yedi kardeşirler. Talibi yedi kardeşin dördüncüsü olarak dünyaya gelmiştir. Muharrem Talipoğlu 2000 yılının temmuz ayında, Müslüme (Talipoğlu) Çatal ise 2010 yılının nisan ayında vefat etmiş, diğer beş kardeş hayattadır.

Talibi'nin asıl adı Veli'dir. Ördek olan soyadını Talipoğlu olarak değiştirmiş, zaman içinde Talibi mahlası, Talipoğlu da soyadı olmuştur. Menemenli Tahtacı Türkmen'lerinin Ecemirli kolundan olup, Ağu İçen Ocağına mensuptur. Atalarının İran-Horasan, Suriye-Rakka üzerinden Anadolu'ya geldiğini söylemektedir.

İlkokula kendi köyünde başlayan Talibi, 1959 yılında Çamalan Köyü İlkokulundan mezun olur. Sonra Tarsus Lisesi Ortaokul kısmına kayıt yaptırmasına rağmen okula devam edemez. Ailenin en büyük erkek çocuğu olması birtakım sorumlulukları da beraberinde getirir. Bunun üstüne ekonomik sıkıntılar da eklenince tahsil hayatını devam ettiremez. Ortaokul birinci sınıftan ayrılır. Askerre gidinceye kadar ailenin çeşitli işlerine yardımcı olur. Baş işi ağaç kesmedir. Aile nerede ağaç kesiyorsa Talipoğlu da ordadır.

1964 yılında daha askere gitmeden Kahramanmaraş ili Andırın ilçesinde orman işinde çalışırken Aydın Tahtacılarından Şenel adında bir kızla ilk evliliğini gerçekleştirir. Bu evlilikten 1965 yılında bir kızı, 1967 yılında da bir oğlu dünyaya gelir. Kızın adı Döndü, oğlanın adı Haydar'dır. Talibi her ne kadar evlenip çocuklu çocuğa karışmış olsa da bağlamaya olan tutkusu tüm şiddetiyle devam etmektedir.

O zaman Çamalan köyünde cemler yapılmakta, Malatya'dan, Aksaray'dan Sivas'tan dedeler gelmektedir. Talipoğlu'un içi alev alevdir. "Ben ah bir bağlama çalabilsem" diye içinden geçirir. Bağlama alsa kim öğretecek. Köye hangi hoca gelip ders verecek. Ağaç kesme işi dağlarda. Dağlara hangi hoca gelecek de bu "Do" dur, bu "Re"dir diyecek. Çaresizdir. Bir müddet köye gelen zakirleri ve dedeleri dinleyerek kendini tatmin eder. Ama gün be gün içinde yangın artarak devam etmektedir. Yangını söndürmek için bağlama almak gerekir diye düşünür. Bu düşüncesini 1963 yılında gerçekleştirir. Adana'ya giderek Ali Limoncu'dan 50 TL'ye bir bağlama alır. Artık Talibi bağlamayla yatar bağlamayla kalkar. Öğrenmek için çok çaba harcar. Her gün çalışmalar yapar. Fakat yardım edecek bir Allah'ın kulu yoktur. İş zamana bırakır. Günlerden bir gün aile Maraş'ın Andırın ilçesinden bir ağaç kesme işi alır. Ağaç kesme işine Adana'nın Karaisalı'nın ilçesinin Nergizlik köyünden İsmail Yumuk'da müdahildir. İsmail Yumuk'un bir bağlaması vardır. O da çalıp söylüyor, üstelik de cemlerde de zakirlik yapıyor. Âşık Talibi fırsatı iyi değerlendirir. İsmail Yumuk'tan bilmediklerini öğrenir. Onun ilk Feyiz aldığı kişi İsmail Yumuk olur. İsmail Yumuk çalar, Talibi okur. İlk birlik-telik Andırın'ın yazlık sinemalarında sahneye çıkmakla başlar. Film başlamadan önce iki delikanlı çıkar zamanın en ünlü türkülerini çalar söylerler ve hiç de bir ücret talep etmezler. İşte Âşık Talibi'nin bağlamayla, sahneye tanışması bu şekilde başlar. Her gün biraz daha ustalaşarak devam eder. İsmail Yumuk'tan bağlamayla ilgili aldığı bilgileri gün be gün geliştirerek devam ettirir.

Artık askerlik vakti gelmiştir. Âşık Talibi 23 Mart 1965 tarihinde İstanbul Ayaz Ağa 125. Mer-

kez Jandarma Alay Komutanlığında askerdir. Bağlamaya olan ilgisi bando bölümünde görevlendirilmesine vesile olur. Sazı trompettir. Her ne kadar bando bölümünün trompetçi olsa da bağlamayı elden bırakmaz. Bando bölümünde notayı öğrenir. Notayla üfler trompetini. Bir gün, beş gün derken trompet üflemek onun fitik olmasına sebep olur. Çare, ameliyat olmaktadır. Talibi, asker ocağında ameliyat olur. Ameliyattan sonra bando bölümünden Sultan Ahmet Cezaevi Karakoluna dağıtımı yapılır. Onun bağlamayla olan ilgisini tespit eden komutanı, İstanbul Radyosu Nizamiye nöbetçisi olarak görevlendirir. Artık Veli Talipoğlu, İstanbul Radyosu Nizamiyesinin müdavim nöbetçilerindedir.

Ali Ekber Çiçek'e hayrandır. Bu vesileyle onu muhakkak görmek ister. Bir gün görev başındayken nizamiye kapısında dört kişi beklemektedir. Üçü birlikte biri ayrı. Ayrı olana Ali Ekber Çiçek'i sorar:

— Ben Ali Ekber Çiçek'i tanımak istiyorum. Siz onu tanır mısınız?

— Sen ne yapacaksın Ali Ekber Çiçek'i?

— Ben onun hayranıyım. Onun sesini ve sazını çok seviyorum. Hep radyodan dinliyorum. Şimdi fırsat bu fırsat kendisini görmek istiyorum.

— Onu çok mu seviyorsun?

— Evet, çok seviyorum.

— Sen nerelisin?

— Ben Tarsus'un Çamalan köyündeyim.

— Alevi misin?

— Evet, Alevi'yim. Daha doğrusu Tahtacı'yım.

— Ali Ekber benim. Sen çok şanslısın. Ali Ekber'i, Ali Ekber'den soruyorsun. Bu herkese nasip olmaz. Pekiyi bağlamacı var mı? Çalıyor musun?

— Bağlamam var. Kendime göre çalıyorum.

— O zaman bir gün bağlamacı getir göreyim. Sonra gereğini yaparız, der.

Veli Talipoğlu, Ali Ekber Çiçek'le işte böyle tanışır. Sonra Nida Tüfekçi ve tüm İstanbul Radyosu sanatçılarıyla tanışma fırsatı bulur. Ama içlerinde

en samimi olduğu Ali Ekber Çiçek'tir.

Ali Ekber Çiçek, Talibi'nin bağlamasını görmek ister. Talibi de Ali Limoncu'dan 50 TL'ye aldığı bağlamasını getirir. Ali Ekber, Talibi'nin bağlamasını beğenmez. "Sıradan bir saz, üstelik göğsü de kavaktan" der. Talibi'ye İstanbul'un ünlü bağlama yapım ustalarından birine 100 liraya bir bağlama yaptırır.

Bağlama çalması konusunda Âşık Talibi'ye yön veren ikinci kişi Ali Ekber Çiçek olur. Veli Talipoğlu'nun Ali Ekber Çiçek'le tanışması dünyanın değişmesini sağlar. Bağlamayla ilgili bir takım teknik bilgiler öğrenir. İsmail Yumuktan sonra ikinci rehberi Ali Ekber Çiçek olur. Askerlik hayatı böyle devam ederken sonra birlik değiştirir. İstanbul Radyosundaki nizamiye nöbeti de sona erer. Ama o Ali Ekber Çiçekle hiçbir zaman irtibatını kesmez bu dostluk uzun müddet devam eder. Âşık Talibi'nin İstanbul Sarıyer Jandarma Karakoluna görevlendirilmesiyle radyo evindeki nizamiye nöbetçiliği de sona ermiş olur. Talibi, Sarıyer Jandarma Karakolundan 1 Ocak 1968 tarihinde terhis olur. Askerlikten sonra köyüne dönen Talibi, devamlı bir iş bulma peşinde koşsa da başarılı olamaz. Ağaç kesme işi ile hayatını idame ettirir.

Hayat, Çamalan'da devam etmekte fakat o, kendine daimi bir iş bularak çalışmak ister. Gönülünde Avrupa'ya işçi olarak gitmek yatmaktadır. Bununla ilgili çeşitli yerlere başvurur. Yıl 1969. Avrupa'ya gitmek için Nazilli'deki bir kooperatife 250 TL para gönderir. Parayı gönderdikten sonra yanına bağlamasını da alarak Nazilli'ye gider. Nazilli'de Talibi'nin elinde bağlamayı gören bir gazinocu gece bağlama çalması için Talibi'ye teklif götürür. Talibi gazinocuyla 50 TL yevmiye ile anlaşarak program yapmaya başlar.

Talibi maalesef Avrupa'ya gidemez. Verdiği 250 TL para da gider. Kısaca dolandırılır. Fakat dolandırılrsa da Nazilli, Talipoğlu'nun hayatında bir dönüm noktasıdır. Zira Nazilli'deki gazinoda bağlama çalarken Erzincanlı Âşık Diyarı Baba ile tanışır. Diyarı Baba onun ilk ve tek ustasıdır. Âşıklıkla, gelenekle ilgili tüm bilgileri Diyarı Baba'dan alır. Diyarı Baba usta, Talibi çıraktır. Usta çırak ilişkisi

münasebetiyle soyadından esinlenerek Talibi mahlasını Erzincanlı ustası Diyarı Baba verir. O elinde bağlaması Anadolu'yu karış karış dolaşır. Tarsus'un ünlü gazelhanlarından Kaplan Tarsus'lu ile bir organizatör vasıtasıyla turneye katılır.

Turnede bağlamasıyla Kaplan Tarsuslu'ya eşlik eder, çalıp okuyarak da program yapar. Talibinin âşıklığının yanında bağlaması onun ekmek kapısı olmuştur. Hem çalar, hem okur, hem de deyiş söyler. Söyler söylemesine ama teker tersine döner. Ekonomik sıkıntı hat safhadadır. Bu sıkıntılar içindeyken 1969 yılında iki çocukla birinci eşinden ayrılır. Bu ayrılık onun yurdu, diyar diyar dolaşmasına vesile olur. Hayat böyle devam ederken 21 Mart 1970 tarihinde Çamalanlı Çataloğulları'nın kızı Gönül'le ikinci evliliğini gerçekleştirir. Gönül Hanımın annesi Gülistan, babası Süleyman'dır. Bu evliliğinden de üçü erkek ikisi kız olmak üzere beş çocuk dünya gelir. Bunlar: Tamer (1971), Hümeysra (1973), Derya (1975), Emre (1977) ve Hüseyin'dir(1980). İkinci evlilikten sonra Talibi'nin yaşantısı yine istenilen ölçülerde düzene binmemiş. Hep bir arayış içinde olduğu gözlenir. 1971 yılında yollar onu alır götürür Edremit'e. Edremit'in Çepni köylerine. O köylerdeki düğünlerde bağlama çalıp türkü söyler. Para kazanır. Hayatı idame ettirmeye çalışır. 1974'te Âşık Talibi bu sefer de Ankara'nın köylerinde bağlamasıyla düğün çalarak geçimini temin eder.

Âşık Talibi, 1989 yılında Alevi ozanlardan Âşık Haydar Aslan, Mehmet Eroğlu, Âşık Kederi, Ayten Kavak'ın da katıldığı müşterek bir kaset çalışması yapar. Yapım Görsel Kasetçilik tarafından gerçekleştirir. Bu çalışmanın adı "Alevilikte 12 Hizmet ve Cem Tertibi"dir. Hemen ardından "Gece Gündüz Hayaline Yandığım" adlı ikinci kaset çalışmasını Ayten Kavakla birlikte gerçekleştirir. Bu birlikte yapılan kaset çalışmasında kendisine ait üç deyiş okur. Halil Atılğan'ın hazırladığı 4 CD'den oluşan "Geçmişten Günümüze Tarsus Türküleri" CD seti çalışmasında da "Hü deyip kapıdan girdim içeri" dizesiyle başlayan bir Düvaz İmam seslendirir. Bunun dışında her yıl düzenli olarak Abdal Musa, Hacı Bektaş ve Hasan Dede törenlerine, çeşitli radyo ve televizyon programlarına katılarak deyişlerini

tüm ulusa duyurmayı başarır.

Esas işi ağaç kesme, tahtacılık olmasına rağmen onun yaşantısında değişik işlerle iştigal ettiği görülür. 1975–1979 yılları arasında Tarsus'ta hızar atölyesi çalıştırır. 1983–1987 yılları arasında kamyonuyla nakliyecilik, tankerle mazot taşıma işleri de yapan Talibi, 2008 yılında sigortalı olarak emekliye ayrılır.

Âşık Talibi kendine göre bağlamasını iyi çalan cemlerde zakirlik yapan, bağlamasını cemin kurallarına göre en iyi şekilde kullanan, deyişlerini geleneksel olarak çalıp söyleyen bir Tahtacı Türkmen Ozanıdır. Deyişleri Allah, Muhammed, Ali üstüne kurulmuş, bu anlayışa göre de çalıp söylemiştir.

Hü deyip kapıdan girdim içeri
Baktım erenlerin cemi göründü
Varıp eşliğine niyaz eyledim
Gözüme Muhammet Ali göründü

Hey dost hey dost Ali göründü
Hey dost hey dost Veli göründü

Hasan'la Hüseyin divan kurdular
İmam Zeynel Bakır ikrar verdiler
İmam Cafer'e de erdir dediler
İmam Musa Kazım Rıza göründü

Hey dost hey dost Ali göründü
Hey dost hey dost Veli göründü

Taki Naki yolda serin verdiler
Hasanül Asker'e gerçek dediler
Talibi'ye gelen kimdir dediler
İmam'ın Methi Resul da göründü

Hey dost hey dost Ali göründü
Hey dost hey dost Veli göründü

Diyerek üç dörtlükte 12 imamı (Düvaz İmam) ustaca işleyen âşıklar arasında yerini almıştır. Bestelenen bu deyişine “Geçmişten Günümüze Tarsus Türküleri” CD Seti çalışmasında da yer verilmiştir. Düvaz İmam, cemlerde 12 imamı dörtlüklere anlatmaktadır. Buna, Düvazdeh de denilir. Üç dörtlük-

te 12 imamı anlatmak marifettir. Bunu yukarıdaki örnekle Âşık Talibi en iyi şekilde dile ve tele dökmüştür. Deyişlerini hep üç dörtlükte bitiren Talibi dizelerinde arı ve duru bir Türkçe kullanmıştır. Şiirlerinde Arapça ve Farsça sözcüklere rastlamaz. Âşık Talibi'nin deyişleri sekizli ve on birli hece ölçüsüne göre yazılmış. 11'li koşma tarzında yazdığı deyişleri çoğunluktadır. Koşma tarzında yazdığı deyişlerinin çoğu kendisi tarafından bestelenmiş, bestelenen eserlerini radyo, televizyon, kaset ve CD'lere de okumuştur. Âşık Talibi'nin söylediği deyişlerinin tamamı üç dörtlükten ibarettir. Her nedense deyişler üç dörtlüğün dışına taşmamıştır. İlk dizelerinin tele ve dile dökülmesini:

Verdiler elime defter kalemi
Gönlüme geleni yazmaya durdum
Atamadım baştan kader elemi
Başıma geleni yazmaya durdum

Açıldı bağımda gonca güllerim
Dosta ayan olsun benim hâllerim
Söylerim sazımla çalar tellerim
Şu bahtın ilinde gezmeye durdum

Talibi'yem sildim gönül pasını
Âşık çeker maşukların yasını
İçmişem elinden ahu tasını
Mecnun'um aşkınla gezmeye geldim
diyerek dile getirir.

O bir gönül insanıdır. Kul yüreği incitmez. Muhannete muhtaç olmak istemez. Yıkar. Yorar boyundan büyük ağacı. Kendine yeter gücü. Hak'tan halktan alır gücünü. Devirken devletten izinli, Hak'tan özürlü ağacı, koparmaz dalından gülü. Kendi nefsi için kesmez, gelecek için diker ağacı. Bilir doğadaki her bir varlığın önemini. Cemale cemale, insan insanadır yüzü. Kendi içindir arayışının özü. Ondaki gönlün temeli insana dayanır. Hacı Bektaşî Veli'nin:

Hararet baştadır taçta değildir
Keramet baştadır saçta değildir
Her ne arar isen kendinde ara
Küdüs'te Mekke'de haçta değildir

dediği gibi, o da aradığı tüm özelliklerin insanda olduğuna inanır. Bu düşüncesini bir dörtlüğünde:

Sürünerek gerçeklere karıştım
Kanatlanıp kuşlar ile yarıştım
Himmet deyip sıra ile el açtım
Aradığın sende bul, dendi bana

diyerek dile getirir. Bu dörtlükte aradığı her nesnenin insanın kendisinde olduğunu ifade etmektedir. Zira insan Allah'ın en ulvi yaratığıdır. Allah akıl vermiş, düşünce vermiş. Aklınla da beni bul demiş. Onun için Talibi de aradığı tüm özelliklerin insanda olduğunu söyler. Onun şiirlerinde insan ön plandadır. Şiirleri didaktik özellikler içerir. İkilik yoktur, birlik vardır. Birlik her zaman beraberliğin ve barışın sembolü olarak değerlendirilir.

Gel sevdiğim senle biraz konuşak
Sakın ikiliğe girme bir daha
Küskün müsün dargın mısın barışak
Yalana dolana kanma bir daha

diyerek düşüncesini açıkça ifade eder. Çünkü birlikten kuvvet doğar ilkesini çok iyi bilenlerdendir. Zira aynı yere vurulunca güç birliği kendini gösterir. Kısaca o "İkilik yok birlik var / Yalnız onda dirlik var" ilkesine sıkı sıkı bağlıdır. İkiliğin olduğu yerde tüm kötülüklerin ortaya çıkacağına canı yürekten inananlardandır.

Onun gönlünde Şahı Merdan Ali ile Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin ayrı bir yeri ve değeri vardır. Bu değer onun dizelerinde kendini gösterir. Sensiz dünya başlıklı deyişinde:

Sensiz dünya bana yalan
Dertlilere derman olan
Kâinatın rızkın veren

Yetiş Şahı Merdan Ali
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Kaldır ikiliği serden
Açıla gönüle perden
Şah şehidi Kârbela'dan

Yetiş Şahı Merdan Ali
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

diyerek hem ikiliğin baştan atılmasını hem de Şahı Merdan Ali'ye Hünkâr Hacı Bektaş Veli'ye olan duygularının tercümanı olur. Onun gönlünde Hacı Bektaş Veli'nin ayrı bir yeri ve değeri vardır. Birliğin de dirliğin de yolu Hacı Bektaş'tan geçer. O bu duygularını:

Ara bul diyerek bütün insana
İkilikte değil bir Hacı Bektaş
Ele dik bele şartın koyarak
Horosan'dan gelen sel Hacı Bektaş

Sensin bizim zahir batın ulumuz
Miski amber kokar gonca gülümüz
Sazda sözde her an söyler dilimiz
Senin için çalar tel Hacı Bektaş

diyerek dile getirir. Talibi vatanına milletine bağlı, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e son derece sadakatli bir vatanperverdir. Düşünce itibariyle de devletin bölünmez bütünlüğü hiç değişmeyen bir kuraldır. Şartlar ne olursa olsun bu konuda hiç tavizi yoktur. "İki gül vardır renkleri solmaz" dizesiyle başlayan deyişi Atatürk ve Hacı Bektaş sevgisini çok net bir şekilde ortaya koymaktadır:

İki gül vardır renkleri solmaz
Biri Hacı Bektaş biri Atatürk
Cahile nadana sırrını vermez
Biri Hacı Bektaş biri Atatürk

Ser çeşme başında yolları vardır
Hizmete eğilen yolları vardır
Petekten süzülen balları vardır
Biri Hacı Bektaş biri Atatürk

Biri ara bul dedi insana
Bir barış sulh dedi cihana
Talibi'ye gel diyen bu yana
Biri Hacı Bektaş biri Atatürk

Talibi de aşk vardır. O da aşk-ı hakikidir. Aşk-ı hakiki dizelerinde rahatça görülen temalardan biridir. Ondaki aşk, aşk-ı hakikidir. Yaradan'ı sever Yaradan'dan ötürü. Yüreği Tanrı aşkı ile doludur.

Tüm şiirleri bu düşünce çemberi içerisinde dile ve tele dökülmüştür. İncelenen şiirlerinin teması yaklaşık hep bu pencereden bakar. O aşkla vurur curasının teline. Tıpkı Koca Yunus'un "Bir ben vardır benden içeri" dediği gibi. Bu duygularını,

Bu yol gayet ince hile götürmez
Nadan bahçesinde meyve bitirmez
Dost pazarında metah satılmaz
Bir gerçeğe gönül verilmeliymiş

diyerek dile ve tele döker. Bir gerçeğe gönül verilmeliymiş dizesinde bahsettiği gerçek Tanrı'dır. Bir gerçeğe gönül vermek de aşk-ı hakikin ta kendisidir. Kutsal aşktır. Onun için gerçek olan da budur. Dizesinde bahsettiği gerçek Tanrı aşkı olduğuna göre bunun dışındaki kalanlar yalandır. Fanidir. Fani olamaması için gerçek olması gerekir. İşte Talibi'nin aradığı gerçek de budur.

Talibi'yem sildim gönül pasını
Âşık çeker maşukların yasını
İçmişem elinden ahu tasını
Mecnunum aşkınla gezmeye geldim

dörtlüğündeki "Mecnunum aşkınla gezmeye geldim" dizesindeki mecnunluğunun temelinde de yine aradığı gerçek yatmaktadır. Zaten mecnun olmasını sağlayan unsur da aşkta bulunduğu gerçektir. Talibi'deki o gerçeğin yolu da Allah'tır, Allah aşkıdır.

Bu nasıl ateştir yanıp tüterim
Bülbül olur dost bağında öterim
Talibi'yem hasta oldum yatarım
Lâl oldu ağızda dile ne deyim

dörtlüğünde "Bu nasıl ateştir yanıp tüterim" demektedir. İşte onun bahsettiği "ateş" gerçeğin yüreğinde bıraktığı ateştir. Talibi o ateşle yanıp tütmektedir. Onun gerçekten maddi aşka dörtlükler düzdüğü hiç görülmemiştir. Dörtlükleri, sazının tellerinin yanıp kavrulması Allah içindir. Şiirlerinin çoğu da bu tema üzerine kurulmuştur. Âşık Talibi, Türkiye Cumhuriyetinin bölünmez bütünlüğünü savunur. Atatürk ilke ve inkılâplarına canı gönülden bağlıdır. Şiirlerinde 11'li ya da 8'li hece ölçüsü kalıpları kullanır. Şiirlerinde Arapça ve Farsça sözcükler kullanmamıştır. Arı ve duru

bir Türkçe hâkimdir. Çocukluğundan beri cem kültürüyle haşır neşir olması onun paylaşımcı, şahsına güç geleni başkasına tatbik etmeyen, kendi hâlinde, hoş görülmesi, sevecen bir kişiliğe sahip olmasını sağlamıştır. Allah, Muhammed, Ali üçlemesiyle kendisini yetiştiren, şiirlerinde dile getiren Âşık Talibi, ırk, dil, din, renk, mezhep ve cinsiyet ayrımı yapmadan bütün insanları sevgiyle kucaklayan yaratılanı, yaratandan dolayı seven, Yunus'un felsefesini savunarak kimse kimseye kendi inancını ve düşüncesini dayatmadan huzur içerisinde yaşamasını dileyen, Hacı Bektaş Veli öğretisi ile yetmiş bir tahtacı ozandır. İnsan olmak, er olmak onun için çok önemlidir. Ona göre tüm yollar insan olmaktan geçer. O Şah Hatayi'nin "Önce kendin kendini tanı / Sonra ele nazar eyle" prensibine son derece bağlı bir ozandır. Şimdi hayat yazın Çamalan köyünde, kışın Tarsus'ta devam etmektedir.

Şiirlerinden Birkaç Örnek:

ARAYIP BULAYIM
Arayıp mürşidim bulayım dersen
Yatıp ateşlerde kül olmalıymış
Hakikat kapısını açmayım dersen
Nefsin kalesin yıkılmalıymış

Bu yol gayet ince hile götürmez
Nadan bahçesinde meyve bitirmez
Dost pazarında metah satılmaz
Bir gerçeğe gönül verilmeliymiş

Talibi'yim böyle söyler sözünü
İnsanı kâmile bağlar özünü
Görmek diler isen dostun yüzünü
Ölmeden evveli ölmeliymiş

BUNCA YILDIR

Bun yıldır mah yüzüne bakarım
Durma be sevdiğim gel yavaş yavaş
Kalbime girmiştir nuru cemalin
Şu derdime dermen ol yavaş yavaş

Bakarsan karşında hayalin durur
Uzansam yanına el beni görür
Sokulsam yavaşça gönlümü alır
Sor suval eyle de gel yavaş yavaş

Talibi dertlidir yanar tüterim
Bülbül olur dost bağında öterim
Dalmışım ummana yiter giderim
Ara be sevdiğim bul yavaş yavaş

GEL SEVDİĞİM

Gel sevdiğim senle biraz konuşak
Sakin ikiliğe girme bir daha
Küskün müsün dargın mısın barışak
Yalana dolana kanma bir daha

Her gördüğün sende güzel sanarsın
Yüreğine ateş düşmüş yanarsın
Kaptansız deryaya gemi salarsın
Her deryaya gemi salma bir daha

Geri durma hep ileri izimiz
Sevgiyle doludur gönül bağımız
Talibi kardeşin dert ortağımız
İstemem yüzüme gülme bir daha

GELME BERİ

Behey zahit sen bu yana
Geçemezsin gelme beri
Aşk dolusu haram sana
İçemezsin gelme beri

Bir şey yoktur aşktan üstün
Aşıklara deme şaşkın
Bu deryalar boydan aşkın
Geçemezsin demedim mi

Talibi kendi hâline
Karga konmasın gülüne
Dünyadan batıl iline
Seçemezsin demedim mi

HACI BEKTAŞ

Ara bul diyerek bütün insana
İkilikte değil bir Hacı Bektaş
Ele dik bele şartın koyarak
Horosan'dan gelen sel Hacı Bektaş

Sensin bizim zahir batın ulumuz
Miski amber kokar gonca gülümüz
Sazda sözde her an söyler dilimiz
Senin için çalar tel Hacı Bektaş

Talibi'yim menzil oldum izinde
Çok şükür celalin gördüm gözümle
Her an yarı değil oldun bizimle
Üstümüzde esen yel Hacı Bektaş

VATAN

Vatan ki, kutsi şey... O ne güzeldir.
Aşkı gönlümüzde coşkun bir seldir.
Şanımıza şanlar katar yüceltir.

Vatan ki, her taşı bize can verir.
Göl, dağ, deniz, ova ve orman verir.
Ruhumuza taşkın heyecan verir.

Vatan bizim fikir ve hızımızdır
Yüzyıllardır yanan yıldızımızdır.
Mazimiz, ruhumuz ve nabzımızdır.

Vatan bir hürriyet düşüncesidir.
Sancağın, tarihin, ırkın sesidir.
Mevcudatın o en mukaddesidir.

Gerçek vatan büyük Turan'dır bize.
Yüce Tanrı bunu verendir bize.
Türk'üz, üç yüz milyon yârandır bize.

Uygur, Nogay, Başkurt, Tatar, Gagavuz,
Özbek, Çuvaş, Kaşkay, Kazak bir soyuz.
Vatan Turan yurttur, bozkurt kılavuz...

Mesut İlkay YANIK

Bu terkipler (İbrahim'in milleti...), (Milletim nev'-i beşerdir...), (Türk milletindenim, İslâm ümmetindenim...) ve (Benim milletim)dir.

Milletin umumi tarifini yaptıktan sonra, bunların üzerinde tek tek duracağız.

'Millet' kelimesi, Arapçadan dilimize girmiştir. Esasta, "din, şeriat, topluluk, mezhep" mânâlarına gelen bu kelime, yirminci yüzyılda, F(ı)ransızcadaki 'nation' karşılığında 'yeni bir kültür anlayışı' ile, içi doldurulup mânâlandırılarak "Aynı topraklar üzerinde yaşayan, aynı soydan gelen ve aralarında dil, din, tarih, sanat, töre, dünya görüşü ve ülkü birliği bulunan insanlar topluluğu" (bk. Misalli Büyük Türkçe Sözlük, İlhan Ayverdi, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2011, s. 824.) Veya "1. Din, mezhep: Millet-i İbrahim, 2. Bir din ve mezhepte bulunan cemaat: Millet-i İslâm, 3. Aynı millî kültüre mensup insanların meydana getirdiği içtimâî topluluk, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı olan insanların meydana getirdiği sosyal varlık: Türk, Alman, Japon, Rus milletleri." (Hayat Büyük Türk Sözlüğü, Tifdruk Matbaacılık ve Sanayii A. Ş. İstanbul, s. 861) olarak tarif edilmiştir.

Biz, bu yazımızda bu dört terkibe / ifadeye / mefhum / tabire ait sosyo-p(i)sikolojik bir değerlendirme yapmaya çalışacağız.

a) "İbrâhim milleti..."

Şüphesiz ki, bu terkip, Kur'anî'dir ve âyeti kerîmelerde ifade bulur:

Bakara Sûresi'nin 130. âyetinde şöyle buyrulur: "Ve men yergabü an milleti İbrâhiyme illâ men sefihe nefseh, ve lekadistafeynâhü fiyddünyâ, ve innehü fiyl'âhreti leminessâlihıyn"

"İbrahim aleyhisselâmın dîn ve şeriatinden kim yüz çevirir? Meğer ki nefsinin bilmeyen biri olsun. Biz onu dünyada (nübüvvet ve hak dîn için) seçtik. Cennette de sâlihlerdendir."

(bk. Kur'an-ı Kerîm Meâli ve Tefsiri, Tibyan Tefsiri, Merhum Ayıntabî Mehmed Efendi, Bu-

günkü Dile Çeviren ve Açıklayan: Süleyman Fâhir, Bütün Kitabevi, İstanbul, 1956, s. 68.)

Yine, Bakara Sûresi'nin 135. âyetinde şöyle buyrulur: "Ve kaâlû kûnû hûden ev nasârâ tehdedû. Kul bel millete ibrâhiyme haniyfâ, ve mâ kâne minelmüşrikiyn"

"Yahudiler ve Nasranîler, ayrı ayrı, İslâmlara dediler ki: Bizim dinimize girin ki hidâyete eresiniz. Yâ Muhammed! de ki: Hayır, biz, muvahhid, pâk olan İbrahim dinine tâbiiz. O, müşriklerden değildi." (bk. age., s. 69.)

Yûsuf Sûresi'nin 38. âyetinde de şöyle buyrulur: "Vettebağtü millete âbâiy ibrâhiyme ve ishâka ve yağkuûb, mâ kâne lenâ en nüşrike billâhi min şey."

"Ve atalarım İbrahim, İshak ve Yakup (aleyhisselâmlar)ın dinine tâbi oldum. Allah teâlâyâ bir şeyi şerik koşmak bize yaraşmaz." (bk. age., s. 556.)

Bu âyetlerdeki: "İbrahim aleyhisselâmın din ve şeriatinden..." (Bakara, 130), "...İbrahim dînine..." (Bakara, 135) ve "...İbrahim, İshak ve Yakup (aleyhisselâmlar)ın dînine..." (Yûsuf, 38) ifadelerinde, "dîn ve şeriatinden ve dînine" yerine, "milletinden ve milletine" kelimelerini de kullanabiliriz / koyabiliriz. Zîrâ; 'millet'in bir mânâsı da 'dîn'dir. Meâlde de 'millet' yerine 'dîn' kullanılmıştır. Bu da İbrahim (İshak ve Yakup)in mensûb / tâbî / âit olduğu dîne biz de aynı şekilde, aynı his ve îmânla mensûb / tâbî / âit'iz demektir.

Bu mensûbiyet/ tâbiyyet veyâ âidiyet, cihânşümûl bir 'tebliğ'in takdîminde, fert nezdinde, onun (veya onların) "dîn"inedir.

Yine, Kur'an-ı Kerîm'de Âl-i İmrân Sûresi 67. âyette şöyle buyrulur: "Mâ kâne ibrâhiymü yahûdiyyen ve lâ nasrâniyyen ve lâ kin kâne haniyfen müslimâ, ve mâ kâne minelmüşrikiyn"

"İbrâhim aleyhisselâm, ne Yahudi ve ne de Nasranî idi. Belki pâk ve muvahhid bir Müslümandı, o müşriklerden de değildi." (bk. age., s. 175.)

Demek ki; İbrâhim aleyhisselâmın dîni, 'haniflik'ti. Ve bu dîne uyana / tâbî olana da 'mu-vahhid' denirdi. "İbrahim'in milleti" de Müslüman millettir. Muhakkak ki İbrahim, İshak, Yakup, bu dine mensûb / tâbî veya âit'tirler.

b) "Milletim nev'-i beşerdir..."

"Milletim nev'-i beşerdir..." demek, "Milletim insanlıktır", demektir. Soyu, kavmi, ırkı, milleti, nesebi... reddetmek demektir. Materyalist bir bakıştır.

Bu terkip; Kur'ân-ı Kerîm'deki: "Dillerinizin ve renklerinizin birbirine uymaması da onun âyetlerindedir. (Rûm, 22) ve "Ey insanlar, biz sizleri bir erkek ile bir dişiden yarattık ve birbiriniz ile tanışasınız diye sizi şubelere (ırklara, kavimlere) ve kabilelere ayırdık. Şüphesiz ki Allah yanında en şerefliniz, takvada en ileri olanınızdır." (Hucûrat, 13)

Âyetlerinde mânâ bulan bir 'terkip' olarak karşımıza çıkmamaktadır.

"Millet" in, "insanlık" oluşu; milletsizliğe / kozmopolitliğe / soysuzluğa açık dâvetiye görünümündedir.

"Dillerimizin ve renklerimizin" farklı oluşu, bizim irâdemizle midir? İnsanların (canlıların) iki ayrı cinsten yaratılması ve "şubelere, ırklara, kavimlere, kabilelere" ayrılması hangi canlının inisiyatifinde veya elindedir?

Bu terkipte; bu insan, kendini , bu saydıklarımızın hiçbirine mensûb / tâbî / âit görmüyor. "Millet'ten kaçıyor ve "nev'-i beşer'e bir sığınak olarak giriyor / sarılıyor.

Mes'eleyi, bir soru ile bağlayalım: "nev'-i beşer" diye bir 'millet / ırk / soy / kavim...' var mıdır?

- Hayır! Değil mi?

c) "Türk milletindenim, İslâm ümmetindenim..."

"Türk milletindenim" terkinde, millet kelimesi, bir kavim ile / Türk ile rabitali bir 'ismi' olarak mana kazanıyor. Ve "Türk'ün" yerine hangi kelime konulursa, onunla değer kazanır.

"İslâm ümmetindenim" ise aynı kişinin, inanç

olarak hangi 'dînî topluluğa' bağlı olduğunu işaret ediyor. Tabî ki burada, bir de "ümme" kelimesiyle karşılaşıyoruz.

"Ümme (i.A.) 1. Millet, bir dille konuşan insanların topluluğu, 2. Bir peygambere, bir dine inananların bütünü." (bk. Hayat Büyük Türkçe Sözlüğü, s. 1209)

Görüldüğü gibi, burada, iki âidiyet / mensûbiyet vardır. Aynı kişi -ben-, hem "Türk milletindenim" ve hem de "İslâm ümmetindenim." diyor. Yukarıdaki âyetlerde manasını bulan, hem bir kavme / millete ve hem de bir dine mensubiyet / tâbiyet / aidiyet alenen belirtilmektedir.

Her milletin ferdi, kendi milletine mensubiyet duyar / duymalıdır. Bu hem içtimâî ve hem de p(i) sikolojik bir hâl'in icabıdır. Yine, o kişinin inandığı değerlerine de -ki, burada, bu değerlerin en başlıcası din olarak karşımıza çıkıyor- aynı şekilde bağlılığı bulunur.

"Millet" ve "ümme" kelimeleri, taşıdıkları mana itibariyle de yerindedirler. İkisi de her ne kadar birbirlerinin manasını taşıyorlarsa da meselâ: "Türk ümmetindenim" veya "İslâm milletindenim" gibi söyleyişler, hem kulak tırmalayıp şaşkınlığa sebep olmakta ve hem de mana olarak alışılmış / kabul edilmiş tuhaf göstermesi bir yana, ciddî bir mana kayması vücuda getirmektedir.

Bir de "Batı medeniyetindenim" ifadesi var ki bunun, bu iki 'terkip yanında 'iğreti' durduğunu söylemeliyim. İslâm medeniyeti, başlı başına numune bir medeniyettir. Bu medeniyet ile 'Türk' de birleşince, bir başka medeniyete mensubiyete / aidiyete lüzum kalmıyor. İlmî gelişmişlik kastediliyorsa o başka! Ammâ, görünen o ki, o değil!

"Türk milletindenim, İslâm ümmetindenim..." kişiyi tam tarif etmektedir. Beden / biyolojik-fizikî maddî yapı 'Türk' ile, ruhî bünyenin temsilcisi din yâni İslâmiyet, biraz önce arz ettiğimiz âyetlerin de 'tebliğ' ettiği hususlardır.

Birileri de çıkıp, gayet tabîi olarak, kendini 'Ben F(1)ransız / Alman / Rus... milletindenim, İslâm ümmetindenim..' diyerek, tarif edebilir.

Kişi / fert / zat / şahıs, kendini ne kadar ‘doğru’ tarif ederse, yürüdüğü istikamet de o kadar ayan / açık olur. Ferdî veya içtimâî hayatında, çelişkiler, tezatlar, kırılmalar ve kıvrılmalar az bulunur.

Kimliği / hüviyeti / aslı / nesli / soyu / nesebi / zürriyeti / soyu / kavmi / kabilesi / milleti belli olur ve olmalıdır. Şanlı Peygamberimizin “Soylarınızı biliniz. Sıla-i rahim yapınız!” buyrukları, bunun en güzel mühim ikazını teşkil eder.

Bu terkipte; kendini şuurlu bir tarif vardır. Kendine güven ve geleceğe dair geniş bir ufuk bulunmaktadır.

d) “Benim milletim”

Bu terkipte, “millet” belirsizdir. “Hangi millet?” diye sorduğumuzda, en azından, buna, yurtdışındaki terkiplerden hiçbirini cevap olarak verememekteyiz.

Bir daha soralım: Hangi millet?

“-İbrahim’in milleti...”, “...nev’-i beşer...” veya “Türk...”

Hayır! Hiçbiri değil! Hepsinin, şu veya bu şekilde bir cevabı vardır ammâ, ‘benim milletim’ terkinde, bu soruya cevap bulamamaktayız.

Zaten, bu terkipteki millete, “Hangi millet?” diye sormak da yanlış. Çünkü, onun yâni milletin, bir mevkii yok. Çünkü o, tâbî, uydu. Bensiz, hiçbir hükmü mevcut değil!

Bir diğer husus ise bunun, İstiklâl Marşı’mızdaki “benim milletim” ile tartışılabilmesi, karıştırılabilmesi ve mukayesesidir. İstiklâl Marşı’mızın o kıt’asını tekrar okuyalım. Bakalım ki bir benzerlik var mıdır?

“Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;

O benimdir, o benim milletimindir ancak.”

Üçüncü mısradaki “O”, ‘Türk bayrağı’dır. Bu bayrak, “benim milletimin” yâni Türk milletinin “yıldızıdır.” ve şair Türk milleti adına, bayrağa

sâhip çıkarak, o bayrağı ‘milletin temsilcisi’ görenek / kabul ederek, “O, benimdir” der ve “o, benim milletimdir ancak” diyerek de pekiştirme / kuvvetlendirme / vurgulama yapar.

Burada şair, Türk bayrağı ile ‘iftihar’ eder. Onunla gurur duyar, göğsü kabarıp.

Halbuki, “benim milletim” terkihi, yalnız başınıdır. Ortada, sâdece yüzer-gezer bir ‘millet’ kelimesi vardır. Rengi, şekli yâni hiçbir vasfı görünmezdir.

Ona, yüz defa, bin defa “Hangi millet?” diye sorunuz, hiçbir cevap alamayız / alamazsınız.

Bu, bir ‘kelime oyunu’ olabilir mi? Bilemeyiz ammâ, muhtemeldir. G(ı)ramer / dilbilgisi olarak “millet” isimdir. “Benim”, birinci tekil şahıs mülkiyet sıfatıdır ki “millet”, (ben) diyene yâni, bana, mensuptur / tâbîdir /âittir, demektir.

Millet mi bir kişiye mensup olur, yoksa, kişi mi millete mensup olur? Bir insan, “Benim milletim” diyemez mi? Elbette ki, der. Fakat, o milletin bir ‘adı’ olur da ona izâfeten, der.

(“Benim milletim” diye ‘bir millet’ var mıdır?)

Böyle bir mefhum, sosyolojik olarak mümkün olabilir mi?

Böyle bir mefhum, dinî olarak - tabî ki İslâmiyet’i kastediyorum - kabul görebilir mi?

Böyle bir mefhum, hukukî olarak uygun mudur?

Böyle bir mefhum, örfî ve an’anevi olarak değer bulabilir mi?

Böyle bir mefhumun, p(i)sikolojik sebeplerinin olmaması düşünülebilir mi?

Bu mefhum, fevrî bir s(ı)logan olarak mı söylenmiştir?

Bir milletin adsız / isimsiz olabilmesinin tahayyülü / insanın yaradılışına uygunluğu mümkün müdür? Onsuz, insanın varlığı, nasıl tarif ve izah bulur?

Bu “milletim nev’-i beşerdir...”deki ‘gibi’ bile değildir, bundan ‘kozmpolitik’ten de farklı, ‘milletsizlik’ veya “bir soya mensup olmama” kanaati

çıkıyor.

Bu cümlelerden olmak üzere bu vasıfları haiz olmayan bir “insan”, ‘tarif edilmezlik’ içerisinde bocalamaz mı?

Kaldı ki “benim milletim” terkinde tabilik / aidiyet / mensubiyet (ben)e aittir. Bu terkipte ‘ben’, ‘millet’e değil ‘millet’, ‘ben’e / bana aittirin işareti vardır. Halbuki ‘millet’, ‘kişi’ye değil kişi, millete ait / mensup / tâbi olmalıdır.

(Kişi milleti) yâni ‘kişi’ye ait millet’ olabilir mi? Hayır!.. Aksine millet, kişilerden meydana gelir ve hâliyle, ‘millet’in kişisi / kişileri olur.

“Benim milletim” terkinde, ait / tâbî / mensup olan, yâni “millet” kelimesi, tıpkı bir nesne / eşya / mal gibi durmaktadır.

e) Sonuç

İslamiyet’te korunması zaruri olan beş husustan biri de “neslin korunması”dır.

Peygamber Efendimiz de bir emir olarak bizlere şöyle hitap demektedir: “Soylarınızı biliniz. Sila-i rahim yapınız.” “Kişi kavmini sevdiği için suçlandırılmaz” ve “Kavmine hizmet eden kavminin efendisidir.”

Fakat bir başka nasihat ve ikazda daha bulunuyorlar: “Şu üç hâl ümmetinden ayrılmaz: (Bunlardan biri) “Soyla-sopla övünmek”tir.

Bütün bu âyet-i kerimeler ve hadis-i şerifler millet, ecdat, ırk, kabile, soy, kavim, aşiret, nesil, kol, oymak, sülâle, nesep, zürriyet, cet / ata... kavramlarını reddetmek şöyle dursun -onlarla övünmemek ve kibre düşmemek şartıyla- onların varlıklarının korunmasını emir, teşvik ve tavsiye etmektedir.

Her canlının bir ‘türü / ırkı / soyu / familyası’ olması gerektiği gibi her insan, hâliyle de her şahıs için “Benim milletim”in adı, tarihi, lisanı, maddi ve manevi kültürü olmalıdır / vardır. Bize göre ise, bunun adı Türk Milleti’dir.

Şüphesiz ki her kavim / millet için, kendi adları, tarihleri, lisanları, maddi ve manevi kültürleri esastır.

BEN BU KÖYÜN ÖĞRETMENİYİM

Ben

Bu köyün

Öğretmeniyim

Sabahları günaydınla başlarım

Halil dayıyı, Üzeyir amcaı

Güler yüzle, tok bir sesle karşılarım

Öğrencilerim, komşularım ve arkadaşlarım

Ben

Bu köyün

Öğretmeniyim

Doktoruyum, çiftçisiyim, eriyim

Çift sürerim, bağ, bahçe bellirli

Kâh ırgatı, kâh efendisiyim

Sert tütünden bir sigara tellerim

Ben

Bu köyün

Öğretmeniyim

Bayramında, düğününde ben varım

Mektuplarını yazar, halayında sekerim

Düğününde sağdııcı olur, kına yakarım

Zeytin gözlere türkü çekerim

Ben

Bu köyün

Öğretmeniyim

Meşe kokan, ardıç kokan dağlarını iyi tanırım

Çeşme başını, Aslan ve Hiz tepesini

Heybetinden çocukça irkilirim

Lakin her şeyden yüce iyi bilirim

Ve

Ben

Bu köyün

Öğretmeniyim

Ak-pak işledim gözbebeklerinde

Edirne’nin, Kırşehir’in ve de Mardin’in

Kaderini çizdim tebeşirli ellerimle

Alilerin, Mehmetlerin, Nazlı’nın ve Ayşe’nin

Ben

Bu köyün

Öğretmeniyim

Yaşattım tarihimi, milletimi, dirliğimi

Dini, inancı, ırkı ne olursa olsun hepsini

Al bayrağımın altında, öğrettim birliğimi.

Abdülkadir GÜLER

Giriş
Bingöl/Çapakçur Dımılı Şafi mezhepli Zazalarının halk inançları konusunda yaptığımız bu çalışma Zaza halk inançları çalışmalarını zincirinin yeni bir halkasıdır. Evvelce Urfa yöresinin ana dili Türkçe ve Kürtçe olan halkının halk inançlarını yörede yaşamakta olan Alevî ve Hanefî inançlı Zazaların halk inançları ile karşılaştırmaya çalışmıştık¹. Bingöl Zazalarının halk inançlarını ise “Karirler/Karerler” isimli çalışmamızda ele alıp karşılaştırmaları cihetine gitmiştik. Bunlar Alevî inançlı Müslüman Zazalardır². Tunceli bölgesinin Alevî inançlı Müslüman Zazalarının halk inançlarını ise “Sarı Saltuklular” çalışmamız münasebetiyle karşılaştırmaya çalışmıştık³. Zazalar farklı İslam inançlarına ilaveten farklılık arz eden değişik ana dillerine de sahip toplumlardır. Bu itibarla Zaza halk inançlarının bir çalışmada karşılaştırmalarının yapılabilmesi oldukça zordur.

Metin

Çapakçur, Bingöl ilinin eski ismi olarak bilinir. Kelime çapak, dere ve çur kenar, kıyı kelimelerinden oluşmuştur. Bizim halk inançlarını incelemeye çalıştığımız Kemal köyü 15 hane olup tamamen Şafi inançlı Müslüman bir Zaza köyüdür. Bir dönem köyde Ermeniler ile birlikte Zazalar yaşarlarken köy halkı hâlen tamamen Zaza olup iki kardeşten türemişlerdir. Bir ifadeye göre de köy eskiden tamamen Ermenilerle meskûnmuş. Köyün tarihî isminin Hej olduğu ifade edilmektedir. Köydeki hane sayısı az olmakla beraber, geçmişte yörenin idare merkezi olduğu söylenmektedir. Halen köyde yeraltı Hej Kalesi, Ermenilerden çok eskilere dayanan yer altı kilisesi olduğu ifade edilen kalıntılar vardır. Bölgedeki mezarların çoğunluğu Ermenilere aittir. Yakın çevredeki Loton köyünde geçmişten kalmış bir kilise vardır. Hej dağları ünlüdür. Bölge

Hej bölgesi, Hej Yeri olarak anılmıştır⁴.

Dımililer; Bingöl’ün yanı sıra Muşta, Siverek’te, Palu’da Silvan’da yaşamaktadırlar. Bingöl Şafi Zazalarının çoğunluğu **Az aşiret**indedir. Dımılı’nın kelime anlamı göçer, göçebedir. Cumhuriyetten sonra Dımililer yer değişimine tabi tutulmamışlardır. Bingöl’ün % 70’ten fazlasının Zaza olduğu bilinir. Halkın diğer kısmı anadili Kürtçe ve anadili Türkçe olan kimselerden meydana gelmiştir. Dımilli Zazalarının bir bölümü Alevî inançlı Müslüman halktan meydana gelmiştir. Karyer ve Yayla Dere yöresinin Zazaları Alevî inançlı Müslümanlardır. Başka bir ifade ile en büyük aşiretlerinden biri Az aşiretidir. Bölgeye çok eskiden İran’dan Perslerden geldikleri söylenir. İran’da bu toplumun uzantısı olan halk kesimleri de varmış⁵.

Azlar’ın Türk Kültürlü halklar arasındaki yerine işaret eden Edip Yavuz’un bir çalışma yaptığı bilinmektedir⁶.

Dımililerin Zazaların bir cüzi olması fikri ile Görânların da keza Zaza üst başlığı altında mütalaa edilmiş olmaları, İran’da Dımılı ve Goranların halen yaşamakta oldukları bulgusu bir arada düşünülünce, Anadolu Zazalarının bugünkü topraklarına İran üzerinden geldikleri fikrini vermektedir. Sadettin Gömeç’in Gur tayfalarının ilk defa Afganistan’ın Türk bölgesinde Türklerle birlikte tarih sahnesine çıktıklarına dair tespitleri⁷ ile Salim Çöhçe’nin Gor-Zazaların Ak Hunlarla birlikte batıya Anadolu’daki bugünkü yurtlarına gelmiş olabilecekleri⁸ tespiti ile değerlendirilince Zazaların Ak Hunların bir parçası olabileceği fikrini vermektedir.

Dımılı Zazaları TRT’nin Zazaca yayınlarını

4 Kaynak Kişi: Necmeddin Avcı, Kemal köyü halkından 35-40 yaşlarında, Şafi inançlı Zazalardan, halen Ankara’da tatlıcılık, kadayıfçılık yapmaktadır.

5 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

6 Edip Yavuz, **Tarih Boyunca Türk Kavimleri**, Ankara, 1968, Kurtuluş Matbaası.

7 Mübarek Galip-Sadeddin Y. Gömeç, **Hindistanda Türkler**, Ankara, 2013, ss. 33-34.

8 Salim Söhçe, “Selçuklu Hâkimiyetinin Tesisinden Önce Diyarbakır Yöresindeki Türkmen Faaliyetleri”, **1. Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır Sempozyumu 20-22 Mayıs 2004 Bildiriler**, Diyarbakır, 2004, s. 125-137.

1 Yaşar Kalafat, **Balkanlardan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları**, V-VI, Berikan, Ankara, 2006, s. 195-205.

2 Yaşar Kalafat, **Balkanlardan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları**, V-VI, Berikan, Ankara, 2006, s. 161-195.

3 Yaşar kalafat, “Sarı Saltuklular”, **Müjgân Cunbur Armağanı**, Hz. Tuncer Gülensoy, Ankara, 2010 Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, s. 161-177.

hiç anlamazlar böyle olunca da dinlemezler. Dımılıcedede Ermenice ve Ermenicede de Dımılı Zazacasından kelimeler vardır. Mesela Ermenice şehir merkezi anlamındaki Գիշեկ kelimesi Dımılı Zazaları tarafından da bilinir. Bilhassa tandır etrafında oluşmuş kelimeler büyük ölçüde ortak. Ermeniler daha ziyade bölge genelinde bakırcılık, kalaycılık, hayvan nalı, kazma, kürek, tırpan, araba tekeri yapımı gibi işlerle meşgul olurlar fakat ilgili adlandırmalar daha ziyade Zazaca, Türkçe ve Ermenice kelimelerden karışık olurdu⁹. Dımılı Zazacasındaki mutfak etnografisi ile ilgili bazı isimler: ley (kazan), kuşhana (tencere), berdeş (kova), tas (tava), adır (ateş), sal (tuz), nun (ekmek) nun tok (sac ekmeği), nun tin (yufka), katta (simit gibi yapılan kalın ekmeği), pihenitaşt (tandır ekmeği), dandır (Kürtçe), tendir (Zazaca), tandır (Türkçe), bun (dam), tendiri buna, (tandır damı), pıheri (ocak), lejyum (baca) rapat (ekmeği tandıra yapıştırmada kullanılan elçek), wel (kül), maşa (ekmeği tandırdan ayıran demir alettir). Bölgede bazı esnaf veya sanatkarlar aile unvanları ile tanınırlarken bunların arasında Ermeni olanlar da vardır. Mesela, Elbağa/Eli Boğa'nın bozmadır ve anlamı Boğalar ailesi demektir. Boğa, ünlü büyük bir Ermeni ailesidir. İsmail Elboga denildiği zaman Elbogalar'ın İsmail denilmiş olur ki bunun örnekleri halen yaşamaktadır. Müslüman Zazalarla evlenmiş bir Ermeni Behu Hanım Zaza ailesine babasından kalmış olan büyük bir serveti bırakmıştır. Zeriha Perik/Zeriha Nene küçük ve yetim bir Ermeni kızı olarak Zazalar arasında büyümüş ve Zazalara gelin olmuş, öldükten sonra yaşam biçimi ile ermiş izleri bırakmıştır¹⁰. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ermenicedeki Türkçe kelimelerin tespiti yapılmıştır. Türkçedeki Ermeni kelime tespiti çalışmaları da yapılmıştır. Ancak Zazacadaki Ermenice, Kürtçe ve Türkçe kelime tespiti oldukça zordur zira bir Zazaca değil, Zazaca olarak bilinen diller söz konusudur.

Bu toplumda tandır, meşe odunu ile ısıtılır. Tezek koku yapacağı için ondan kaçınılır. Meşe odununun ise közü uzun ömürlü olur¹¹. Kars, Erzurum ve Ardahan'da ticarî tandırlar bir defa ısıtıl-

9 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

10 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

11 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

dıktan sonra ısı derecesini düşürmemek için sık sık samanla tandır havlandırılır.

Dımılı Zazalarında **tuza** basılmaz, tuz çiğnenmez; tuz azizdir. Ağursuzluğu def etmek için ateşe tuz atılır¹².

Tuz, Türk kültürlü halkların genelinde kutusal kabul edilir. **Tuz ekmeğe hakkı**, mesuliyet getiren vecibe yükleyen bir haktır. Ekmeğe olduğu gibi tuza da ant içilir. Ekmekte olduğu gibi tuz da çiğnetilmez, üzerine ayakla basılmaz. Ateşe tuz atmak, yağ atmak, ateşin de bir ruhu olduğu, ona bir saç yapılmasının hayırlı olacağı inancı ile bağlı olmalıdır¹³.

Şafi Zazalar Alevi inançlı ailelerle çoğunlukla tek eşli evlilik yaparlar. Ancak Alevi inançlı gelin veya damadın Şafi aile ile akrabalık kurabilmesi için gelin veya damadın mezhep değiştirmesi şartı aranır. Bu şartı aramayan aile reisinin de Allah indinde mesul olacağına inanılır¹⁴.

Dımılı Şafi Zazalarında çift eşli evlilik çok nadir görülür çoğunlukla tek eşli evlilik yapılır. Berdel usulü evlilik de sık görülür. Ölen erkek kardeşin eşi ile evlilik, zarureter sonucu nadiren görülse de pek onaylanmaz. Ere verilecek kızın evlilik konusunda kanaatine muhakkak başvurulur. Kız kaçırma veya ere kaçma şeklinde evlilik ise nadiren görülür. Beşik kertme yöntemi ile evlilik şekli de yoktur¹⁵.

Dımılı Zaza evliliklerinde **başlık parası** yoktur. Belki geçmişte vardı ama şimdilerde bilinmez, uygulanmaz. Bu toplumda **kan davası** da yoktur¹⁶. Bu toplumda **ağalık sistemi** de yoktur. Zaza ağasına bu toplumda rastlanılmaz.¹⁷

Dımılı Şafi Zazaları kadın kıyafetlerinde **kofik** yoktur. Başlara yazma bağlanır. Gelin duvağının rengi **aldır**. Gelin olacak kıza genellikle erkek kardeşi tarafından, kız baba evinden çıkmadan bağlanan kuşak da **al** renkli olur, al rengin koruyuculuğuna inanılır. Bu toplumun düğünlerinde **düğün**

12 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

13 Yaşar Kalafat, "Van Gölü Havzası Örnekleri ile Türk Kültürlü Halklarda Tuz İnancı" (V. Van Gölü Sempozyumu, Van 2009)

Uluslararası Doğu Anadolu Bölgesi Geleneksel Mutfak Kültürü ve Yemekleri Sempozyumu, Editör, Prof. Dr. Oktay Belli, İstanbul, 2010, s. 100–110.

14 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

15 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

16 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

17 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

bayrağı yoktur¹⁸.

Yeni dikilmiş veya alınmış bir giysi besmele ile giyilir. Dikiş bittikten hemen sonra sahibi tarafından giysi giyilmeyecek ise dikiş iğnesi giysi giyilinceye kadar giysinin üzerinde bırakılır. Amaç giysinin görünmeyen üç harfliler tarafından giyilmesini önlemektir¹⁹. Türk kültür coğrafyası halk inançlarında kişinin giysisi üzerinde iken söküğü dikilmez zaruret var ise kişinin ağzına iplik türünden bir şey verilir. “Aklı dikilir, iyi değildir” denilir. İlmek atmak, düğüm atmak büyü olarak kabul edilirken iğnenin görünmeyenlerden koruduğu inancı vardır. Kırkların karışmaması için kırklı aneler iğne takılır, al basmasın diye de lohusanın yastığına iğne sanılır.

Dimili Zazalarında, yaşmaklanmak da yoktur. Yabancı bir erkekle karşılaşan Zaza Hanım toparlanır ama kaçıp göçmez. Keza ailenin büyük erkeklerine gelinlik yaparken onların yanında konuşmazlık da yapmaz. Ayrıca ses orucu da yoktur²⁰.

Bebeğin ilk dişi çıkınca **hedik** yapılır, hazırlanan çocuk şenliğinde çocuğun başına nohut dökülür. Bebeğin kesilen **ilk saç** da aile büyükleri veya annesi tarafından saklanır²¹. İlk patlayan diş için **diş toyu** ve kesilen ilk saç için de **saç toyu** yapılması Türk költürlü halklarda sık görülür.

Dimil Zazalarında bebek dünyaya gelince, ona isim verilirken kulaklarına **ezan** ve **kamet** okunur²².

Dimili Zazalarında **kirvelik kurumu** vardır ve ayrıntılı uygulanır. Kirveler arasında kız alıp verme yolu ile akrabalık olabilir. Çok kere kirveler akraba içinden olurlar. Alevi inançlı Müslüman bir kimse Şafi Zaza'ya kirve olabilir. Bu toplumda sünnetin parçası toprağa gömülür²³.

Türk kültür coğrafyasında ayın ve güneşin tutulması **cangoloz** veya **yelmauz** inancı ile ilgilenirilir. Ayı koruyan iki köpeğin olduğu, bunların

uyumalarını fırsat bilen kara iyenin ayı yemek istediğini teneke ve benzeri ses çıkaran nesnelerin çalınması sonucu çıkacak sesle koruyucuların uyandırılması şeklinde mitolojik veriler vardır. İslamiyet ile tutulan ay ve güneşin kurtulması için ilaveten sala ve tekbir de getirilir. Yıldız kayınca Türk kültür coğrafyasında “**yıldızım yerinde**” denir her yıldız kayışı ile bir kimsenin öldüğü, bu sözü söyleyen kimsenin ölümden kurtulduğu ifade edilir²⁴.

Dimili Zazalarında hayvanlar etrafında da oluşmuş inançlar vardır. Gece yolculuk yapan bir kimsenin **tavşan**la karşılaşması uğursuzluk olarak algılanırken gece yolculuğunda **tilki** ile karşılaşmak uğura delalet eder. Rüyada yılan görülmesi düşman olarak yorumlanır. Yörede taşa resmedilmiş yılan kabartmalarına rastlanılmaktadır²⁵.

Bu toplumda **yaşlı kedi** de tekin sayılmaz yaşlı kedinin tüyleri arasında hastalık yapan mikropların olduğuna inanılır Yaşlı kedinin insana dokunduğu yer **topraklı su** ile 7 defa yıkanarak paklanır²⁶. **Kedi, kara kedi, ağzı mühürlü kedi** ile ilgili inançlar bilinirken²⁷ yaşlı ve ıslak kedi ile ilgi yapılmış bu tespit bizim için yeni olmuştur.

Şafi Zazalarda köpeğin dokunması haramdır. Kap kaçakta olduğu gibi insanın da paklanmasını gerektirir. Böyle hâllerde kişi toprakla yıkarak paklanır. Bilhassa yaşlı ve **ıslak kara köpek** bir Dimilli Şafi Zazaya dokunur ise ondan paklanmak çok önemsenir **serkat** diye bilinen kuru, ince bir ağaç dalı alınır, onunla ilgili kimsenin üzerine 7 **defa** vurulur. Köpeğin sadık bir hayvan olduğu ve fakat “köpeğin girdiği eve bereket girmez” inancın da yaygın olduğu bilinir²⁸.

Toprak, Türk kültür coğrafyasında ateş ve su gibi paklayıcı olarak bilinir. Nitekim toprakla teyemmüm yapılır. Köpeğin dokunduğu temiz nesnelerin kırklandığı da bilinmekteydi. Şafi inançlı Dimili Zazalarındaki toprakla teyemmüm bulgusu bizim için yeni olmuştur. Kırklanma ile aklanma **arasındaki bağ** böylece güç kazanmıştır.

18 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

19 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

20 Yaşar Kalafat, “İstanbul Örneklemeleri ile Türk Költürlü Halklarda Ses Orucu”, 7. **Uluslararası Türk Költürü Kongresi, (05–10 Ekim 2009 Ankara), Türk ve Dünya Költüründe İstanbul**, Atatürk Költür Merkezi, Ankara, 2011, s. 189–205.

21 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

22 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

23 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

24 Yaşar Kalafat, **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri**, Ankara 2010, 6. Baskı, Ankara Berikan Yayınları, s. 133-138.

25 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

26 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

27 Yaşar Kalafat-Ahmet Turan, **Türk Halk İnançlarında Hayvan Üslubunda Mitolojik Devridayım II**, Ankara, 2014 Berikan Yayınları.

28 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

Şafi inançlı Dımili Zazalarında **kurtağzı** bağlanır. Bunun için ilgili sure okunur ağzı açık çakı bıçağının ağzı kapatılır. Bunu Zaza kadınları da yapabilirler. Bunun için çiftliğin dağda kalan hayvanın bulunabileceği bölge bağlama esnasında belirtilir. Bu alanın dışındaki çiftliğine dönememiş hayvanlardan kurt da onun ağzını bağlayan da mesul değillerdir. Ağzı bağlanan kurdun ağzı, evcil hayvan çiftliğine dönünce ilgili dua okunarak kapatılan bıçağın ağzı açılmak suretiyle açılmış olur²⁹. Kurtağzı bağlama ile ilgili inançlar Türk kültürlü halklar arasındaki ortak inançlardandır.

Şafi inançlı Dımili Zazalarında havalar kurak geçmediğinden **yağmur duasına** çıkılmaz³⁰.

Bu toplumda **uğurlu** insan **uğursuz** insan inancı da vardır. Uğurlu insan için bereketli kimse denir. Uğursuz insan için münafık, musibet denir. Yönlerle ilgili uğurlu ve uğursuzluk inançları vardır. Sağ uğurlu, sol uğursuz bilinir. Sağ elle alınır, sol elle verilir. Sağ el kaşınınca para geleceğine sol el kaşınınca para gideceğine inanılır. **Göz seğirmeleri** de bu şekilde anlamlandırılır³¹.

Mart ayının ilk haftası yılın **dokuz çarşambası** günü eşikten dışarı çıkılmaz. O gün etrafta musibetin dolaştığına inanılır. O gün yakın komşuya tasadduk yapılır, sadaka verilir, hayır işlenir. Yakın komşu iki tane ise her ikisine de hayır işlenir. Ayrıca o gün hocadan bir yıllık hayırlara bereketlere vesile olacak şerleri def edecek **muska** alınır³².

Dımili Zazalarında **Nevruz** inanç ve uygulamaları yoktur Nevruz bu toplumda bilinmez kutlanılmaz. Nevruzun Kürtlere mahsus olduğuna inanılır. Şafi Zazalarda Nevruzda ateş yakmak, ateşten atlamak, kapı dinleyerek veya **tuzlu glik** yiyerek evlenilecek eşi tahmin etmek gibi inanç ve uygulamalar yoktur³³.

Zazalarda Mart ayının ilk haftası kara çarşamba olarak bilinir. O gün **Sero Nevi** yeni yılın ilk günüdür. Bu günlerde yağış olsa o yılın bereketli olacağına delalet eder. Bu dönemde **Köring Kuşları** olarak bilinen göçebe kuşlar gelir sıcak bölgelere göçerler. Leyleğe benzeyen ve kafile hâlinde

29 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

30 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

31 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

32 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

33 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

uçan bu kuşlar baharın müjdecisi olarak bilinirler. Onlar adeta kutsal bilinir onlara zarar verenlerin cezalandırılacaklarına inanılır. Bu haftanın ilk günü tasaddukta bulunulur, sadaka verenlerin eşinden dışarı çıkmak pek onaylanmaz. O gün her hane için evin büyüğü **zipe** olarak bilinen ve her yıl yenilenen bir muska yazdırır³⁴.

Şafi inançlı Zaza Kürtlerin yaşlılarına göre Nevruz, “İran bayramıdır. Ateşperestlere aittir.” Kuzey Azerbaycan’da bir dönem Fars Nevruzu ile Türk Nevruzu’nun farklılığı tartışılmıştır³⁵.

Dımili Zaza yılbaşı aralık ayının son günü kutlanılan yılbaşından 13 gün sonra kutlanır. Yılbaşında çocuklar kızlı erkekli grup hâlinde ev ev dolaşır kapılardan un, yağ, çökelek toplar bir evde bir araya gelir pişirir, birlikte yerler. Bunlara biri bayan kıyafetine girmiş onlardan biraz yaşlı iki erkek nezaret eder. Bunlara **Kolo Zin** denir. Kapı kapı dolaşmaya da Kolo Zin Gezdirmeye denir. Bunlardan Zin kadını ve Kolo da erkeği temsil eder³⁶.

Türbelere giden halk orada Fatih okur, dileğini Allah’tan ister. Halkın ziyaret ettiği türbeler ana dillere ve mezheplere göre diğer bölgelerde olduğu gibi burada da ayrılmamıştır. Bingöl Merkez Üçyaka köyündeki **Şeyh Muhyeddin Canevi**, Bingöl Merkez Gültepesi köyündeki **Şeyh Ahmet**, Bingöl Merkez Uzun Savat köyündeki **Şeyh Süleymani Kür’i el Fakiri**, Bingöl merkezdeki **Şeyh Ahmet**, Bingöl’deki türbelerden bazılarıdır³⁷.

Kemalan köyünde bir **Şehit Asker** türbesi vardır. Halk bu türbeye de diğerlerinde olduğu gibi çeşitli dilekleri için Allah’a dua etmek için gider. Halktan adak adayanlar burada hayvan kesenler de olur. Bu yörede türbelere **adak bezi** bağlama veya **niyet taşı** yapıdırma yoktur. Türbe etrafında tavaf edercesine dolaşmak çok nadir görülür³⁸.

Bingöl, Bitlis Türbelerinden **Şeyh Abdullah-i Badeşani**, Orta Asya/Türkistan-Afganistan’dan ve **Bitlis’in** Merkez Hersan Mahallesinde-

34 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

35 Yaşar Kalafat “Türk Kültür Coğrafyasında Zaman Kültürü ve Aras Havzası’nda Çarşamba Kültü”, **I. Uluslararası Aras Havzası Sempozyumu 05-08 Temmuz 2010 Kağızman**.

36 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

37 Yaşar Kalafat, “Bitlis-Bingöl Yöresi Gönül Erleri ve Üryanlık” **I. Bingöl Sempozyumu, Bingöl Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi Yayınları**, Bingöl, 2007, s. 165-171.

38 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

ki **Hacı Hasan-ı Şirvani**'nin Güney Kafkasya/ Azerbaycan'dan gelmiş oldukları düşünülebilir. Diğer türbeler arasında bulunan Bingöl Adaklı'nın Yel Değirmeni Köyü'ndeki **Hacı Yusuf Efendi** türbesinin varlığı bilinmektedir. **Şeyh Tahiri Gürge** ise Bitlis'e Gürcistan'dan gelmiştir³⁹.

Dımılı Zazalarında da adak etinden adak sahibi yemez. Ancak niyet edilerek kesilen hayvanın etinden niyet sahibi yiyebilir. **Niyet** ile **adak** farklı şeylerdir. Bebeğinin olması hâlinde bir hayvan kesimini niyetlenen baba bu esnada **mevlit** de okutabilir⁴⁰.

Ölen şahsın bazı eşyalarının yakınları tarafından saklanması zaman zaman ona bakılarak açıklanması eski Türk inançlarındaki **tul/dul inancı** ile bağlantılıdır. Ölen şahsın ruhunun tatmini, unutulmadığı, hatırasının yaşadığının onun tarafından bilinmesi isteği ile ilgilidir⁴¹.

Dımılı Zazalarında ölen kimsenin bazı eşyalarının yakınları ve sevdiği kimseler tarafından alınıp saklanması uygulaması vardır. Dımılı Şafi Zazalarında **Sütkardeşliği** inanç ve uygulaması vardır, ancak **kan kardeşliği** inanç ve uygulaması yoktur⁴².

Dımılı Zazalarında **ay** ve **güneş** tutulunca sala okunur, bunun Allah'ın bir ikazı veya mesajı olduğuna inanılır. **Yıldız** kayınca da niyet tutulur. Dımılılar **ışık** görünce de onda bir manevi hikmet arar **niyet** tutarlar⁴³. Işık Türk kültürü halklar arasında nur olarak algılanır.

Dımılı Zazalarında ölüm anında **ağıt** yakılır ancak **ağıtçı** geleneği yoktur. Ölüm olayı çevreye sala verilerek duyurulur. Cenazede yaşlı olma adına **yüz yırtmak, sine dövmek, saç yonmak, başa toprak atmak** gibi uygulamalar Allah'a isyan olarak kabul edilir ve kesinlikle uygulanmazlar. Tabuta konanın cinsiyetine dair fikir vermesi için tabuta **yazma** bağlanır⁴⁴.

39 Yaşar Kalafat, "Bitlis-Bingöl Yöresi Gönül Eleri ve Üryanlık" **I. Bingöl Sempozyumu, Bingöl Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi Yayınları**, Bingöl, 2007, s. 165-171.

40 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

41 Yaşar Kalafat, "Tul İnanç-Geleneği Arkaik Dönemden Günümüze Görüldüğü Haller ve Avanos Halk İnançlarındaki Yansımaları", **Avanos Sempozyumu 23-25 Ekim 2014**.

42 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

43 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

44 Kaynak Kişi: Nizamettin Avcı.

Sonuç

Şafi Zaza halk inançlarını kaynakları, uygulanan dinî pratikleri ile tespit edebilmiş olmak ve yapılan karşılaştırmadan tatmin olmak mümkün değildir. Ancak Şafi İslam içerisinde yaşayan halk inanmalarını Zaza toplum içerisinde de izlemeği denemiş olmak, farklı adadilleri Zazaları halk inançlarına göre incelemeği denemek, Dımılı Şafi Zaza halk inançlarına bir başlangıç dosyası açmış olmak bu alanda atılacak ilk adımlar için gereklidir.

Zazalar konulu araştırma yazılarına, ait oldukları Zaza kesimleri çok kere yaşamakta oldukları coğrafyalardan hareketle isim aldıklarından, Alevî, Şafi, Hanefî Zazalar şeklinde yapılacak sınıflandırmalarda ana dil farklılığı da bir faktör oluşturduğundan, onlara Çapakçur Zazaları veya Karir Zazaları gibi isimlendirmeğe mecburen devam edilecektir.

Alan araştırması yapan araştırmacı kültürünü araştırdığı halkın ana dili ile bilgi derleyemiyor ise derlemenin eksik ve sağlıklı olması kaçınılmazdır. İnanç içerikli ayinlerin mistik mitolojik sırrı sözlü kültür verilerinde saklıdır. Bilinemeyen yerel dile rağmen yapılan alan çalışması tamamlanmaya ve düzeltilmeğe muhtaçtır. Çalışmamızı bu şuurla yaptık.

Çapakçur Şafi Zazalarında, Şafi inançlı Müslüman kesimin çoğunluğunda olduğu gibi İslam'a sonradan girmiş halk inançlarına karşı kapılar daha fazla kapalıdır.

Anadolu'nun geçmişte ve günümüzde birlikte yaşayan halklarının kültürel etkileşimleri bilinmeden halklar kendilerini ve birbirlerini tanımış olamazlar. Bu yabancılaşma, halkları ihtilafı duruma sokmak isteyenler için uygun bir vasat oluşturur. Biz bu çalışmamızda Şafi inançlı Zazaca ana dilli halklarımızın halk inançlarına da yer verebilmiş olma adına derlediklerimize yer vermeğe çalıştık. Bize göre "muhtaç olunan kudretin damarlardaki asil kanda" oluşuna işaret edilirken bir ırkın, bir kavmin kanından ziyade bir milletin kanından söz edilmek istenilmiştir. Bu millet farklı din, mezhep ve ana dilli halkları ile var olmuştur ve varlığını bu yapısıyla idame ettirmek durumundadır.

20. asır 19. asra göre, 19. asır, 18. asra göre, 18. asır 17. asra göre çağdaşsa her asır aynı zamanda hem çağdaş hem değil! Tıpkı kubbeyi meydana getiren taşların birbirlerine hem mahkûm hem hâkim oluşları gibi. Bu durumda her asır hem çağdaş hem çağdaş değil! Çünkü bizler bir asır öncesine göre, kendi çağımızda, bir asır ilerde olarak sonrakilere göre de yine kendi çağımızda, ama bir asır geride olarak yer almış bulunuyoruz.

O hâlde “çağdaşlık” nedir? Bence çağdaşlık fikrinde, zikrinde, görüşlerinde ve yorumlarında muhallem olabilen, klâsik kalabilen, hep taze, hep geçerli, her zaman kalıcı olabilir.

Çağdaşlık ibnüz zaman olmaktır. Çağdaşlık dünü düşünüp, yarını hayâl etmek değil, günü yaşamaktır. Anı yaşamaktır. Bir saniye önce yok artık. Bir saniye sonrası ise meçhul! O hâlde hep ânı yaşamalıdır. Zaten ömür dediğimiz, anların toplamından başka nedir?

“Yarın diyen helâk oldu.” ifadesinden de günün gereğini yerine getirmemiz istenmiyor mu? Çünkü yarının da yarını var. Bizim, yarını olmayan günde yaşamadığımız ne malum?

Çağdaş, muhallem olandır. Her dem taze kalabilir. Dünü, günü ve yarını aynı anda kucaklayabilir.

Yunus’un “Her gün yeniden doğarız, bizden kim usanası?” dediği gibi eskimeyen, hep yeni kalan, nisvana terkedilmeyen değerler ancak çağdaş mefhumuna dâhil olabilir. Tıpkı Yunuslar, Mevlânâlar, İbrahim Hakkılar, Âkifler, Yahya Kemaller gibi kökü mâzide olan âtiler, çağdaş kategorisine girmeye hakkıyla hak kazanmışlardır.

Her yeni güzel olmadığı gibi, her eski de ille de çirkin değil. Keza her eski çirkin olmadığı gibi, her yeni de ille de güzel değil. Güzel veya çirkin oluş, ne eskilikten ne de yenilikten ileri gelir. Güzel veya çirkin oluş nesnenin zatından meydana gelen bir

hususdur.

Bir şey ne yeni ne de eski olduğu için iyi, doğru ve güzeldir. Yani değildir. Her mekân ve zamanda iyi, doğru ve güzel vardır. Bu vasıflar, nesnenin keyfiyet / içerik hususiyetlerinden doğar. Zaman ve mekânla kayıtlı değildir.

Demek ki çağdaşlık, zemin ve zamanın gereğini yapabilmektir. Bu durumda herkes gerekeni yapıp yapmamakla çağdaş veya gayri çağdaştır.

İsmail Habib Sevük’ün bazı sözleri, aynı zamanda çağdaşlık kavramına da açıklık getirmektedir:

“Dünyanın her yerinde güzel manzaraları gör. Lâkin o görüş kendi vatanını çirkin gösterirse, vatanın kayboldu. Daha iyiyi görmek, vatani daha iyiye götürmek içindir.”

“Eskilik sâdece mâziye tahassür / hasret; yenilik, sadece maziden teneffür / nefret değil. O mazinin çürüten ruhunu görmek, eskilikten; şeref olan kıymetini görmek de züppelikten kurtulmaktır.”

“Gençler, lâyemutlarımız / ölümsüzlerimiz olduğu için lâyemutuz.”

“Mâzinin malı değilsin müftehir ol / iftihar et. Lâkin yalnız hâlin mahsulü de değilsin gâfil olma. Görünen hâl ile, görünmeyen mâziden doğdun.”

“Oh akan bir nehirsen, yalnız munsabın / dökülen yerin değil, menbaın da olacak.”

“Biz bir ayağı mâzide, diğeri âtide / gelecekte olan bir köprü üzerindeyiz.”

“(Unutmayalım ki) Nereye gittiğini bilenler, nereden geldiğini bilenlerdir.” (İsmail Habib Sevük, Edebî Yeniliğimiz, 1930)

Gök kubbe altında yeni bir şey yok! Hakikat ve güzelliklerin yeni bir ifade ve farklı bir biçimde yeniden ortaya konulması vardır.

Her yeni, klâsik / muhallem / kalıcı / eskimez, eskinin değişik yer ve zamanlarda değişik kimseler-

ce başka bir tarzda, yepyeni bir biçimde, tasvir ve tahririnden / yazılmasından başka bir şey değildir.

Çağdaşlık taklit değil, kopya etmektir. Nitekim: “Japonya kendi gelenekselliği içinde Batı’daki teknolojik çağdaşlığı kopya ederek kazanmıştır, taklit ederek değil. Kopya etmekle taklit etmek arasında (ise) bir yazıyı kopya etmekle taklit etmek arasında ne fark varsa, o kadar fark vardır.” (Çetin Altan, 9 Aralık 1992, Sabah.)

Taklit etmekte, hem ruh hem de şekil başkasınıdır. Kopya etmekte ise rûh bizim, biçim başkasınıdır. Taklitte ruhen de benzemeye çalışmak vardır. Tıpkı bir tavuğun, şahinin veya kartalın uçuşunu taklit etmesi gibidir ki insanı gülünç bir duruma sokar. Üstelik başkasının yürüyüşünü taklit edeyim derken, kendi yürüyüşünü unuttur.

İnsanı sevmek başka, beğenmek daha başka bir şeydir. İnsan her zaman zatı için sevilmez. Bazen ona karşı duyulan sevgi ve saygı; sıfat veya sanatı, yahut yaptıkları içindir. Demek ki her bir kişinin, her bir sıfatını beğenmek gerekmediği gibi, her yaptığının da doğru olmadığını söylemek ve reddetmek yanlıştır.

Bundan dolayı sevmediğimiz birinin, doğru olan bir sıfatını, güzel bir sanatını beğenip onu benimsemek ve iktibas etmek / almak yanlış olmasa gerek.

Bir binanın farklı açılardan ve yerlerden yüzlerce değişik fotoğrafı çekilebilir. Çeken, niyet ve isteğine göre binayı güzel de çirkin de gösterebilir.

Kişiler de çok yönlü olması hasebiyle, kendilerine çeşitli zaviye ve açılardan bakılabilir. Bundan dolayı herkes, kendi âyinesinin rengine göre, şöyle veya böyle görebilir ve gösterebilir.

Bütün büyük zatlar; idealist değil, realist / çağdaş oldukları için muvaffak olabilmişlerdir. Çünkü idealde doğru olan, realitede doğru olmayabilir. İdealist olmak herkesin kârı, realist / çağdaş olmak ise basiret ve feraset sahiplerinin işidir. İdealist olmak kolay, realist olmak ise zordur. Asıl olan ise, realistlik yani çağdaş olabilmektir.

Çünkü zatında doğru olan bir şey, muktezayı hâlâ yani zemin ve zamana uygun düşmeyebilir. Meselâ aslında ideal ve güzel bir fikir olan adem-i merkezîyetin / yerinden idare ve yönetimin bün-yemize uygun olmadığı gibi. Zira bedenimize uymayan bir libas ve elbisedir. Çünkü adem-i merkezîyet, bizde beylik ve muhtariyet ve özerkliğin öncüsü olarak, ancak parçalanıp dağılmayı netice vereceğinden, yani fiiliyatta kötü bir sonuç doğuracağından, realitemize ters düşmektedir.

Çağdaş düşüncede doğuş değil, oluş asıldır. Çünkü insanlar doğuşlarıyla değil, oluşlarıyla birlik teşkil ederler. Sendikalar, dernekler, okul aile birlikleri, taburlar, bölükler bunun somut örnekleridir. Demek ki aynı yeri, aynı zamanı ve aynı maksadı paylaşmak bir sınıf muhabbeti doğuruyor ki bir araya gelmekte asıl temeli de zaten bu oluştur.

Doğulan yer değil, doyulan yerde yaşar insan. “Şeyh Sadi merhum bir gazelinin maktâ’ında (son beyit): ‘Ey Sadi, vâkıa (hubbü’l-vatanı mine’l-ıman) yani vatan muhabbeti imandan gelir, hadis-i sahihtir. Lâkin ben burada doğdum diye insanın tevellüd ettiği (doğduğu) yerde hakaretle ölmesi doğru değildir.’ demiştir.” (Mesnevî, Terceme ve Şerheden: Tahirü’l-Mevlevî, 2. Baskı, İstanbul, (Tarihsiz) C. 1, s. 55.)

Elbette doğum yeri özlenir ama faaliyet, oluşta ve doluştadır. Nitekim BAB, NATO, CEN-TO, üçüncü dünya ülkeleri ve dağılan VARŞOVA PAKTI üyelerinin birliği gibi bloklar, doğuşla değil, oluşla alâkalı kuruluşlardır.

İster istemez fert veya cemiyet, takdire rıza gösteriyor, reddedemiyor. Yani içinde bulunduğu oluşun verdiği imkânlar ölçüsünde vaziyet alıyor. Ancak oluşuna göre, oluş çerçevesinde kendisine çeki düzen veriyor. Tıpkı insanın milliyetini bir bakıma konuştuğu lisan ve dilin tayin etmesi gibi.

Velhasıl, her asrın insanı çağdaş olabildiği nispette başarılı olmuştur. Çünkü çağdaşlık, istenenin değil, gerekenin yapılmasıdır.

Savaş meydanlarında yenilgileri tatmaya başladığımızda asırlardır üstün olduğumuz Batıya karşı eksiye doğru bir gidişimizin söz konusu olduğunu sezmeye başladık. Meydanlarda karşımızda dayanamayan Avrupalılara artık biz dayanamaz olmuştuk. İyi de neden böyle olmaya başlamıştı? Akil devlet yöneticileri bu gerçeği düşünüp araştırmaya başlamışlardı. Elbette bunun en makul yolu Batıyı bizzat gidip yerinde tanımaktı.

Bu amaçla bu görevi en iyi yapabilecek kişi hassas incelemeler sonucu en doğru olarak tespit edilecekti. Yirmisekiz Çelebi Mehmet bir devlet maiyetiyle Avrupa'ya Osmanlı devlet tarihinde ilk defa elçi olarak gönderilecekti. Yirmisekiz Çelebi Mehmet kırk kişilik maiyetiyle Fransa'ya üst düzey elçi olarak gönderilmiştir. Deniz yoluyla başlayan bu yolculuk karayoluyla dönüşle yaklaşık bir yıl sürmüştür. a

Yirmisekiz Çelebi Mehmet, Fransa'da gördüklerini objektif olarak ayrıntılarıyla 'sefaretname' adıyla kaleme almıştır. Bugünkü anlamda ilk elçilik görevini yerine getiren elçimizin bu ziyareti tarihimizde bir ilk ve kaleme aldığı 'sefaretnamesi' oldukça önemlidir. Burada Evliya Çelebi'nin seyahatnamesi hatırlansa da Evliya Çelebi anlatılarında abartı ve mübalağaya girmiştir.

Salgın hastalıktan dolayı karantina uygulamasından, bu sebeple yetkililerle uzun süre görüşemediklerinden, onların bundan dolayı kendilerine karşı kibarca özür dilemelerinden yolculuk anlatılırken bahsedilir. Bunu Osmanlı bildiği hâlde karantina üzerinde durulur ve karşı tarafın topyekûn bu uygulamaya verdikleri önem dikkatlere sunulur.

Kadınların sosyal hayatta yer almalarına ve her kesimden insanın kadınlara kibarlığında ötesinde saygılı davrandığına vurgu yapılır. Kadınların grup grup onları görmek için ziyarete gelmelerinden ve Fransa'nın bir çeşit 'kadın cenneti' olduğundan bahsedilir.

Yapılan kanallarla gemi yolculuğundan, açılan tünellerden bunların yapılış ve işleyişinden deniz taşımacılığına sağladığı kolaylıklardan övgüyle bahsedilir. İlk defa gözlemedikleri medcezir özen-

le anlatılıp Bordo kalesi; kalenin düzen, nizam ve güzelliği ile bahçesinde yetiştirilen lale ve benzeri çiçeklerden söz edilir.

Ziyaret ettikleri şehirlerde yetkililerin onları karşılamaları ve halkın sıcak ilgilerinden özellikle bayanların onlara olan aşırı ilgi ve hayranlıklarından, Sen nehri ve kıyısında kurulan saraylar ve bahçelerden, birbirine geçmiş ağaçlar ve ağaçlı yollardan hayranlıkla bahsedilir.

At ve at arabalarının güzelliğinden Paris'teki evlerin düzen ve intizamından düzenli sokaklarından bahsedilip kralla görüşme anlatılır. Kralın karşısında saygınlıklarını koruyup aynı şekilde krala gerekli saygıyı gösterdiklerinden, elçilik görevi gereği mesaj ve mektupları resmî anlamda sunduklarından, kralla çıkılan av partisi ve ormanın düzenlenmiş olmasından bahsedilir.

Hastane ziyareti, doktorların teçhizatı ile eczane ve burada billur şişelerde bulunan ilaçlar ve ilaç imalatından, farklı kalite ekmek üreten fırından, yemekhane ve düzenli kurulan sofa ve yemek yapmada kullanılan aletler ve düzenliliğinden dem vurulur.

Sarayların görüntü ve ihtişamından, saray bahçelerinin harika güzellik ve intizamından, en çok yetiştirilen çiçeklerden, bir de kaleleri savunma amacıyla hemen tüm kalelerin yapılmış maketlerinden bahsedilir. İlk defa izledikleri opera ve devamında kral adına kralla birlikte buldukları operanın güzelliği, havuzlar ve ilk defa görülen fiskiyeler anlatılır.

Versay Sarayından önce havuzlarla donatılmış, fiskiyeleri fişkırın, simetrik ağaçlarla süslenmiş saray bahçesi anlatılır. Diğer saraylar ve sarayların iç güzelliği hatta intizamlı ve süslü yapılmış ahırlar da itinayla anlatılır. Tıp öğrencileri için kurulan ameliyathane, hayvan kadavralarından oluşan uygulama odası ve her çeşit ilacın bulunduğu eczahane, kilim atölyeleri ve kurulan tezgahlardan, Sen Nehrinin güzelliğinden ve üzerine yapılan oldukça çok köprüden, Paris sokaklarının düzen ve intizamından bahsedilir.

Özelikle Fransız kadınların iftar ve teravîh merakları ve onları hayranlıkla seyretmeleri anlatılırken, gittikleri rasathane ve buradaki alet ve cihazlar ile bunlarla yapılan ölçümlerden, dış görüntüsü ayrıntıyla tarif edilen dürbün ve bununla Ay ve Venüs'ü seyretmelerinden bahisle İstanbul'a ulaşıncaya kadar kara yoluyla dönüş anlatımıyla sefaretname sona erer.

Yirmisekiz Çelebi Mehmet, Osmanlı güç, asalet ve saygınlığını bu seyahatinde Fransa devlet adamları, üst düzey yetkilileri ve krala karşı korur. Yani henüz Batı kompleksine girmediğimiz gündür. Bu bakış, anlatılarına da yansımış ve bina ve bahçe güzellikleri dışında çokta fazla hayranlığa girmemiştir.

Ancak Yirmisekiz Çelebi Mehmet, gördüklerinin nasıllığının ardına pek düşmemiş yani işin künhüne vakıf olmak gayretinde pek olmamıştır. Rasathane, ameliyathane, eczahane, kanallar, havuzlar, fiskiyeler, saraylar nasıl, ne şekilde yapılmış; bu ayrıntılara inmez. Gördüklerini ve güzellikleri anlatır.

Yirmisekiz Çelebi Mehmet'in bir yıllık elçiliği sonrası dönemde, savaşlarda yenilgiler devam edince askerî tedbirlerle batılılaşma başlar. Batıdan getirilen öğreticiler devamında kurulan batı tarzı askerî okullar ve daha sonrasında batıya gönderilen öğrenciler askerî alanda başlayan batılılaşma idi. İlk batılılaşma uygulamalarımız bu alanda da görselin pekte ilerisine gidemedik.

Dönüşte padişaha sunduğu 'sefaretname'de anlatılan saray, bağ ve bahçelerin, Osmanlı devlet yetkililerince aslında kötü birer taklitleri İstanbul'da yapılmaya başlanır. Bu seyahat sonrası Osmanlı devlet erkanının değerlendirdiği en mantıklı yatırım matbaa olmuştur. Matbaanın yanı sıra kurulan kütüphaneler ve batılı bazı eserlerin ilk defa Türkçeye tercümesi doğru yapılan işlerdi. Rasathane, uygulamalı ameliyathane ve zengin Fransız eczanesi asıl dikkat çekmesi ve çözülmesi gerekenlerdi.

Maalesef gösteriş ruhumuz, görsele vurgunluğumuz, bu ilk batılılaşma hareketlerinde daha işin başında görsele takmıştı bizi. Ve hep de bu minval üzere sürdü gitti. Hâlâ da devam ediyor.

Tanıtım: **ŞAİR ÖLDÜRMEK KOLAY**

"Öldürülen 101 Şair"

R. Mithat YILMAZ

Öldürülen 101 Şair, Mustafa Ceylan'ın son kitabı. Gelişim Sanat yayını, 480 sayfa, Şubat 2013. Kitabın başında, yayınevi adına kısa bir ön söz var, şu cümle bu ön sözden: "Sahasında büyük bir boşluğu dolduracağına inandığımız bu eser, bıkmadan usanmadan çalışan 'Gülce Edebiyat Akımı'nın kurucularından araştırmacı şair yazar Mustafa Ceylan'ın çalışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır."

Merak edenler olacaktır elbet, Mustafa Ceylan kimdir, Gülce Edebiyat Akımı ne demektir?

Mustafa Ceylan kimdir, Bizim Ece dergisinin 169. (Kasım-Aralık 2013) sayısında Şafaknur Yalçın'ın Ceylan'la yaptığı mülâkattan aktaracağız:

Mustafa Ceylan, 1952 Ankara-Elmadağ doğumlu. İlk ve ortaokulu Elmadağ'da, liseyi Ankara'da okudu. Ankara Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisinden makine mühendisi olarak mezun olan Mustafa Ceylan, lise sonrası Elmadağ Belediyesinde başladığı memuriyet hayatını 1998'de emekli oluncaya kadar birçok ilde işçi, memur, şef, müdür, işletme müdürü, daire başkanı, başbakanlık müşaviri, belediye başkan yardımcısı, il daire müdürlükleri gibi görevlerle sürdürdü. Gün oldu, aktif siyaset yaptı, 12 Mart ve 12 Eylül'de tutuklandı. Birçok STK'da, gazetede, dergide görevler üstlendi; yöneticilik, yazı işleri müdürlüğü yaptı. Burada sayamayacağımız kadar gazete ve dergide yazıları, şiirleri yayımlanan Ceylan, hâlen Antalya'da ikamet etmekte olup Gülce Edebiyat Akımı'nın kurucuları arasındadır.

Bu akımla ilgili bilgileri de Osman Öcal'la Refika Doğan'ın hazırladıkları Gülce Edebiyat Akımı/Güldeste adlı kitaptan alacağız.

Gülce Edebiyat Akımı, Mustafa Ceylan, Harun Yiğit, Refika Doğan, Osman Öcal ve Yusuf Bozan'ın kuruculuğuyla yola çıktı. Sonra birçok şair bu akıma katıldı. Yerimiz müsait olmadığı için bu akımla ilgili özet bilgiyi sözünü ettiğimiz kitaptaki Refika Doğan'ın uzunca yazısından seçtiğimiz birkaç cümleyle vereceğiz:

Gülce Edebiyat Akımı, "Eski ile yeniyi, hece ile serbesti buluşturma, beraberinde; aruzu güzel Türkçemizle daha anlaşılır, yazımı daha kolay ve daha yalın bir ifadeye kavuşturma istek ve iradesidir. Yani bizim olanı (daha bilinçli, daha yapıcı ve yaratıcı yol ve yöntemlerle) yine bize kazandırmaktır yeniden. Ve açılımlarındaki ahenk, ölçü ve farklı tekniğiyle yeni bir çığır açmak şiirimize."

Merak edip de akımla ilgili geniş bilgi almak isteyenlere adres: <http://www.gulceedebiyat.com>

Biz şimdi tekrar Mustafa Ceylan'ın *Öldürülen 101 Şair* kitabına dönelim:

Yazarın ifadesine göre, XIV. yüzyılda 3, XV. yüzyılda 15, XVI. yüzyılda 29, XVII. yüzyılda 26, XVIII. yüzyılda 26, XIX. yüzyılda 16 ve XX. yüzyılda 22 şair

olmak üzere toplam 137 şairimiz çeşitli sebeplerle öldürülmüştür. Yazar diyor ki, “Çalışmamızda bu şairlerimizden, hakkında kaynak bulabildiğimiz 101 şairi ele aldık.”

Eserinde takip ettiği metoda gelince o da yayınevinin ön sözünde şöyle:

“Bu çalışmada, öldürülen 101 şairin kısa biyografik tanıtımlarından sonra şiirlerinden örnekler verilmiş, bilâhare, şairin öldürülüş sebebi etraflıca ele alınarak yazar tarafından günümüze ve geleceğe göndermeler yapılmış. Ardından, konuya ‘Gülce Edebiyat Şiir Türleri’ ile şiirin efsunkâr çiğdem kokusu sürülmeye çalışılmıştır.”

Bunun anlamı şu: Her şairle ilgili son sözü, Gülce akımın şiir kalıplarından biriyle yazdığı bir şiirle Mustafa Ceylan söylüyor.

Evvela işin doğrusunu söylemek lazım: Mustafa Ceylan, bu eserini vücuda getirmek için çok zaman harcamış, çok emek sarf etmiş ve hâliyle de ortaya çok değerli bir kaynak eser çıkarmış.

Bu sahada elimizde Hayati Bakı'nın *Şiirin Kesik Damarları-II (Promete Yayınları, Ankara, 1994)* adlı bir kitabı varsa da Ceylan'ın kitabıyla kıyaslanamayacak kadar zayıftır. Bakı'nın bu kitabında sadece 8 Türk şairini görebilirsiniz, diğerleri yabancıdır. I. cilt ise “intihar eden şairler kitabı”dır.

Mustafa Ceylan'ın *Öldürülen 101 Şair*'i bizce bitmiş bir kitap değildir, hiçbir zaman da bitmeyecektir. Öyle sanıyoruz ki hayatta olduğu müddetçe Ceylan'ın bu alandaki araştırması, soruşturması devam edecektir. Bu “101” sayısı ise sadece bu ilk baskıya mahsus sembolik bir rakam olarak kalacaktır. İleriki her yeni baskıda Ceylan'ın kitabının ismi değişebilir. Tek temennimiz, listeye günümüzden ve gelecekte yeni isimlerin katılmamasıdır.

“Öldürülen Şairler” deyince, çoğumuzun aklına, devlet tarafından; en azından Osmanlı döneminde padişahların fermanıya şeyhülislamların fetvasıyla öldürülen şairler geliyor. Yahut ihtilallerin akabinde, despot yönetimler/yöneticilerce katledilenler... Bir de bu şairler, sırf şiirleri yüzünden bir şekilde öldürülmüş gibi algılıyor insan.

Oysa Mustafa Ceylan'ın eserini okuduğunuzda, bunun hiç de böyle olmadığını –en azından tamamen böyle olmadığını– görüyorsunuz. Mesela ünlü halk şairi Çıldırılı Âşık Şenlik, kendini kıskanan şair arkadaşları tarafından zehirlenerek öldürülüyor. Şair Piri Mehmet Paşa'nın ise kendisini kıskanan Pargalı Damat İbrahim Paşa'nın doldurmasına gelen –çok gariptir– Piri'nin oğlu tarafından zehirlendiğini görüyorsunuz.

Bu 101 şaire, yolu kesilerek eşkıyalar tarafından öldürülen 7 şairle savaşa şehit düşen veya bir şekilde öldürülen 16 şair de dâhildir. Yeniçeriler tarafından öldürülen 3 şair, linç edilen 1 şair, kargaşada öldürülen 1 şair, valilik görevinden ötürü öldürülen 1 şair, sır kâtibi

oldukları için öldürülen 2 şair de bu 101 şair arasındadır.

Halim Efendiye Rumlar öldürür, eşiyile birlikte Refîâ'yı evine gelen misafirler öldürür, Tatar Lütfî'yi sarhoş hâldeyken sokakta karşılaştığı diğer sarhoşlar öldürür. Daha enteresanı Helâki ve Yusuf-i Sâni, aşk yüzünden sevdiği kadınlarca hançerlenerek helâk edilmişlerdir. Sâni'yi öldüren kadın, aynı zamanda intihar ederek kendi hayatına da son vermiştir. Yeri miydi bilmem, Ceylan'ın kitabında bu satırları okurken Elazığlı şair Sıtkı Caney'in, “her güzel kalbinde bir hançer taşır” mısraı düştü hafızamıza.

Bir paragraf açarak bir hususu daha ifade edelim:

Mustafa Ceylan'ın kitabında ismi geçen 101 kişinin tamamı mümeyyiz vasfıyla şair de değildir. Padişahından paşasına, şeyhülislâmından şehzadesine, kimyagerinden dervişine kadar farklı iş ve ikbal sahibi insanlar vardır bunlar arasında. Ama tamamı, güçlü veya zayıf paçayı şiire ve nasılsa bir şekilde yakayı ecele kaptırırmışlar.

Aslında bütün bu dediklerimizi de içine alan kapsamlı bir mukaddime/ön söz bulunmalıydı kitabın başında. Kitap boyunca yapılan alıntılarının bir kısmında varsa da tamamında dipnot şeklinde dahi olsa kaynak gösterilmeliydi. Eserde nasılsa gözden kaçmış yazım hatalarının çokluğu –gerek şiir ve gerekse nesir iktibaslarında– titiz okuyucuları üzecektir; olmamalıydı.

Kitabın sonunda Azerbaycan'dan Vedadî ve Vâkif'ı görünce demek gereğini duyduk; Şah Kaçar Feth Ali Han tarafından topun ağzına bağlanarak öldürülen Vedadî, Ağa Muhammed Şah taraftarlarıncı oğluyla birlikte öldürülen Vâkif, kitapta yer almış da kızıl Sovyet rejimi tarafından öldürülen Azerbaycan'ın zirve şairleri Hüseyin Cavid, Ahmed Cevad, Mikâyil Müşfik, Âşık Elesger neden yer almamış? Hatta sadece bunlar da değil; Balkanlarda, Kırım'da, Kerkük'te, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Tataristan'da, Doğu Türkistan'da sudan bahanelerle şehit edilen şairler nerede?

En son şair öldürme vakası, Kuzey Irak mahreçli bir haberle geldi. Bunu da biz Karabük'te yayımlanan Tay dergisinde Tamer Abuşoğlu'nun yazısından öğrendik:

2013 Kasım başlarında, Tuzhurmatı'da durdurulan araçtan indirilen Türkmen Şair Casim Muhammed Farac kaçırılarak şehit edilmiş.

Oktay Akbal, her ne kadar “Şairlere Ölüm Yok” demiş olsa da *Öldürülen 101 Şair*'in bir yerinde Mustafa Ceylan'ın “*Şair Öldürmek Kolay*” adlı bir şiiri var ki hak vermemek elde değil Ceylan'a. Yeter ki öldürmeye niyetin olsun, bahane bulmakta ne var... Zaten Ceylan da öyle diyor şiirinin bir mısraında “*Şair öldürmek kolay, bulunur bahanesi...*” diyor.

Mustafa Ceylan büyük bir iş başarmış. Kendisini kutluyor, daha nice başarılarla diyoruz biz de.